

UNIVERZITA PARDUBICE
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA RELIGIONISTIKY A FILOZOFIE

**PROJEKT SVĚTOVÉHO ÉTOSU A POLITICKÉ
PROGRAMY DOVOLÁVAJÍCÍ SE KŘESŤANSTVÍ**

Bakalářská práce

Autor práce: Jaroslav Hurtík

Vedoucí práce: Ivan Štampach, doc. ThDr.

2010

UNIVERSITY OF PARDUBICE
FACULTY OF ARTS AND PHILOSOPHY
DEPARTMENT OF RELIGIOUS STUDIES AND PHILOSOPHY

**PROJECT OF GLOBAL ETHIC AND THE POLITICAL
PROGRAMS APPEALING TO CHURCH**

Bachelor paper

Author: Jaroslav Hurtík

Supervisor: Ivan Štampach, doc. ThDr.

2010

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval samostatně. Veškeré prameny a literatura, které byly použity v této práci, jsou uvedeny v seznamu pramenů a literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/ 2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mě požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 29.11.2010

Jaroslav Hurtík

Poděkování

Touto cestou bych rád poděkoval Doc. Ivanu Štampachovi Th.Dr., vedoucímu bakalářské práce, za odborné vedení, pomoc, užitečné rady a připomínky, které mi během psaní práce poskytl.

Abstrakt

Tato práce se zabývá komunikací mezi projektem světový étos a politickými programy, jmenovitě konservatismem, liberalismem, enviromentalismem, socialismem. Práce se bude svým obsahem pohybovat na poli komunikace religionistiky a politologie, možno říci na poli politologie náboženství. Úkolem této práce je v prvé řadě představit projekt Weltethos, jeho základní myšlenkový systém a hodnoty. Následně pak skrze stanovené fenomény, kterými jsou příroda, člověk a společnost, poměřit projekt světového étosu s politickými programy konservatismu, liberalismu, enviromentalismus a socialismu.

Klíčová slova

Projekt světového étosu

Politický program

Konservatismus

Liberalismus

Enviromentalismus

Socialismus

Abstract:

This work is interested in communication between The Project of Global Ethic by Hans Küng and political programs as Conservatism, Liberalism, Environmentalism and Socialism. This theme is located in the area of politicalology and study of religion. What is the task of this work? I would like to introduce Project of Global Ethic for the first time. Then I will find the phenomena, I mean a nature, man and society. I will search what is similar between The Project of Global Ethic and the political programs through these phenomena.

Keywords:

Project of Global Ethic

Political program

Conservatism

Liberalism

Environmentalism

Socialism

OSNOVA

1. Úvod	12
2. Projekt světového étosu	14
2.1. Projekt světového étosu na rozhraní vědeckých diskursů.....	14
2.2. Hans Kūng v religionistické perspektivě.....	14
2.3. Základní kategorie a definice problému.....	15
2.4. Od diskursů k paradigmatu.....	17
2.5. Myšlenkové předpoklady projektu Weltethos.....	18
2.6. Úloha náboženství.....	19
2.7. „Zlaté pravidlo“ a elementární etické principy světového étosu	21
3. Projekt světového étosu ve vztahu k zvoleným fenoménům, o kterých bezprostředně vypovídá	23
3.1. Příroda v kontextu projektu Weltethos.....	23
3.1.1. Idea člověka v hodnotném prostředí.....	23
3.1.2. Změna ve vztahu člověk a příroda, proměna paradigmatu.....	24
3.1.3. Etika globální odpovědnosti.....	25
3.1.4. Vztah člověk a příroda ve smyslu integrativní koncepce.....	26
3.2. Člověk a společnost v kontextu projektu Weltethos.....	27
3.2.1. Člověk, jako cíl a kritérium.....	27
3.2.2. Dvojitá antropologie člověka a místo projektu Weltethos.....	27
3.2.3. Společnost v rámci projektu Weltethos.....	28
3.2.4. Člověk, jako „humanum“	30
4. Politické programy v odpovědi na projekt Weltethos	32
4.1. Příroda v chápání konservatismu.....	32
4.1.1. Člověk, jako správce.....	32
4.1.2. Vztah člověka k přírodě, jako přirozené pouto.....	33

4.1.3. Etika odpovědnosti, ale nikoli globální.....	33
4.1.4. Konservativní vztah člověk k přírodě, jako výraz integrativní teorie.....	34
4.2 Člověk a společnost v chápání konservatismu.....	34
4.2.1. Člověk, jako článek řetězce.....	34
4.2.2. Konservatismus a antropologie.....	35
4.2.3. Člověk v poměru ke společenské realitě.....	35
4.2.4. Základní hodnoty člověka.....	37
5.1. Příroda v chápání liberalismu.....	37
5.1.1. Svoboda a její cesty k přírodě.....	37
5.1.2. Vztah člověka k přírodě z hlediska liberalismu.....	38
5.1.3. Etika odpovědnosti.....	39
5.1.4. Liberalismus a integrativní koncepce.....	39
5.2. Člověk a společnost v chápání liberalismu.....	39
5.2.1. Člověk, jako kritérium.....	39
5.2.2. Antropologie liberalismu.....	40
5.2.3. Člověk ve vztahu ke společenské realitě.....	41
5.2.4. Člověk a jeho základní hodnoty.....	42
6.1. Příroda v chápání enviromentalismu.....	42
6.1.1. Člověk, jakožto živý tvor, v pavučině vztahů k přírodě.....	42
6.1.2. Člověk ve vztahu k přírodě v rámci enviromentalismu.....	43
6.1.3. Etika odpovědnosti.....	44
6.1.4. Enviromentalismus, jako projev integrativní koncepce.....	45
6.2. Člověk a společnost v chápání enviromentalismu.....	45
6.2.1. Člověk, jako součást celku.....	45
6.2.2. Antropologie enviromentalismu.....	46
6.2.3. Člověk ve vztahu ke společenské realitě.....	47
6.2.4. Člověk a jeho základní hodnoty.....	48

7.1.Příroda v chápání socialismu.....	49
7.1.1. Člověk, společnost a příroda.....	49
7.1.2 Člověk ve vztahu k přírodě a etika odpovědnosti.....	50
7.1.3 Socialismus a integrativní teorie.....	50
7.2 Člověk a společnost v chápání socialismu.....	51
7.2.1 Člověk, jako společenský tvor.....	51
7.2.2 Antropologie socialismu.....	52
7.2.3 Člověk, jako „humanum“	52
Závěr.....	54
Poznámkový aparát.....	56
Použitá literatura.....	59

1.Úvod

Je tomu již 20 let, co uběhlo od vydání knihy *Projekt světového étosu*, z pera švýcarského teologa Hanse Künga. Dnes se již jedná o respektovanou práci, a to nejen pro to, že v ní Hans Küng poměrně jednoduchým a srozumitelným způsobem narýsoval význam náboženských hodnot pro dnešní dynamickou dobu, ale také pro to, že z knihy vyšly významné praktické iniciativy mezináboženské komunikace. Výrazem těchto iniciativ je například Parlament světových náboženství¹, který vznikl jako platforma diskuse o tom, v čem se shodují a liší různá světová náboženství jakož i různé nadace, které rozvíjejí Künguv projekt Weltethos v jeho teoretických i praktických konotacích². Samotná kniha *Projekt světového étosu* byla v době svého vzniku určitým myšlenkovým návrhem, který si žádal další rozpracování. Tím, jak Hans Küng a jeho spolupracovníci³ problematizovali základní teze knihy, vznikaly další a další práce přímo v její linii. Dnes tak máme do značné míry korpus literatury důsledně rozvíjející *Projekt světového étosu*.

Je zřejmé, že dílo Hanse Künga je stále velmi aktuální a skrývá v sobě konotace, které čekají na další rozpracování. Jedna z těchto konotací může mít formu otázek, „ *Co znamená vstup projektu světový étos na pole politické sféry?*“ , dále pak „ *Vstoupí-li tento projekt na půdu politiky, kde se bude cítit doma, a kde nikoli?*“ Tyto otázky se pohybují v hraniční oblasti religionistiky a politologie, také možno říci na poli politologie náboženství. V této oblasti se bude rovněž pohybovat tato práce.

Projekt Weltethos v sobě nese základní hodnotovou konstelaci, která vposled poskytuje určité sociální, či obecně politické představy Hanse Künga. Smyslem této práce bude poměřovat projekt Weltethos s politickými programy konservatismu, liberalismu, enviromentalismu, socialismu a hledat možnosti a meze jejich komunikace. Myslím si, že je zapotřebí ptát se po komunikaci projektu Weltethos a politických programů. Takto se ptát, totiž souvisí s okruhem možností vlastní realizace projektu Weltethos.

Ve své práci mám takto stanovený postup. Nejprve rozvinu základní teoretické předpoklady práce a následně představím projekt světového étosu v jeho základních bodech a hodnotách. Tato úvodní část ponese název *Projekt světového étosu*.

Následně otevřu ve zvolených okruzích tematizaci základních hodnot projektu Weltethos. Bude se jednat o okruhy: *příroda, člověk a společnost*. Tyto okruhy mi budou prostředkem poměrování projektu světového étosu a politických programů. Zmíněné poměrování proběhne nejprve ze strany projektu Weltethos. Tato část ponese název *Projekt světového étosu ve vztahu k zvoleným fenoménům, o kterých bezprostředně vypovídá*. Následně pak ze stran politických programů: konservatismu, liberalismu, enviromentalismu a socialismu. Tato část ponese název *Politické programy v odpovědi na projekt Weltethos*.

Vzhledem k vědomí značného rozsahu tohoto plánu, budu postupovat pouze v jistých nástinech. Jak téma projektu Weltethos z jedné strany, tak i téma politickým programů mají značnou šíři a rozsah. Je zřejmé, že tato práce je vystavena na značném zjednodušení a schématicizaci. Za prvé, projekt světového étosu má celou řadu konotací na ekonomickou, obecně společenskou a kulturní realitu. Tyto momenty pochopitelně nemohu ve větší šíři do své práce zapojit. Za druhé, při tematizaci politických programů nepodávám jejich celkový výčet, ani celkovou šíři problémů, které řeší, či hodnot, které zastávají, neboť by to mělo vposled stejný efekt jako v předchozím případě, a to rozmělnění charakteru a smyslu práce. Proto je zcela nutné zdůraznit, že tato práce je pouhou tématickou sondou, nebo jinak, je pouhým nástinem a nejzákladnějším vstupem do problematiky souvztažnosti projektu Weltethosu a politických programů.

2. Projekt světového étosu

2.1. Projekt světového étosu na rozhraní

vědeckých diskursů

Knihu *Projekt světového étosu* je možno nahlížet jako tématické rozpracování iniciativy vycházející z křesťanských, respektive obecně náboženských zásad. Tato iniciativa je pak výrazem hledání předpokladů a možností pro mír a humánnost ve světě.

Hans Küng, ve svém projektu *Welthethos*, promlouvá nejen jako teolog, ale často jako religionista, politolog, ekonom, či etik. Důkazem váhy těchto promluv, které se pohybují na pomezí různých vědeckých diskursů, je skutečnost, že tyto vědecké diskursy zpětně reflektují a rozvíjejí myšlenky Hanse Künga a začleňují je do svých systémů.

Je-li autor v pohybu mezi různými vědami, je nanejvýše potřebné ukázat v jakém smyslu. V rovině teorie politiky se Küng dotýká otázek míru a spravedlnosti, společenských hodnot a společenských dober⁴. V rovině ekonomické reflektuje fungování a kodifikaci základních etických norem na úrovni makro, mezo a mikroekonomiky. V oblasti etické pak řeší otázky důležitosti a nezbytnosti základních etických hodnot a étosu. Hans Küng promlouvá rovněž ústy religionistiky, kdy komparuje a reflektuje jednotlivá náboženství, či jejich dílčí aspekty.

2.2. Hans Küng v religionistické perspektivě

Tato práce bude vycházet z religionistického diskursu. Nyní bych se pokusil ukázat několik možností religionistické reflexe díla Hanse Künga, následně vymezit cestu, kterou budu využívat.

Jak již bylo naznačeno, Hans Küng se zasazuje o angažovanost náboženství ve světových konfliktech⁵. Vychází z perspektivy, že náboženství ve svém celku může plnit pozitivní funkci ve smyslu světového míru. My jako religionisté můžeme zkoumat proporce této perspektivy a důsledky jejího zapojení do mírotvorného procesu.

Religionistika může také porovnávat Küngev projekt Světového étosu s jinými koncepcemi vycházejícími ze stejného podloží a zkoumat mezi nimi podobnosti i rozdílnosti⁶

Religionista si pak dále může všimnout jak Hans Küng definuje mezináboženský dialog, či dialog jako takový.

Jsou-li toto určité nárysy možných religionistických zkoumání díla Hanse Künga, je nutné se ptát, kde je místo této práce? Této otázce jsou věnovány následující řádky.

Projekt světového étosu vychází z reflexe základních hodnot humanity, které jsou funkčním dědictvím, ať už nábožensky, či nenábožensky smýšlejících lidí. Tento projekt se však netýká jen náboženských a obecně etických problémů. Tématizuje rovněž realie ekonomické a politické, a to tak, že je propojuje s nábožensko-etickou rovinou.

Je známo, že Religionistika, jako i jiné vědy, se pohybuje často na rozmezí různých vědeckých diskursů. Jeden z těchto hraničních diskursů je oblast politologie. Je nutno si uvědomit, že náboženství je vždy určitým způsobem situováno ve společenských i politických realitách. Tyto realie mají značný vliv na náboženství, a z druhé strany také náboženství má značný vliv na ně. Ony průsečíky, či třetí plochy se stávají možným předmětem reflexe politologie náboženství. Hans Küng se svým dílem *Projekt světového étosu* dostal na pole problematiky politologických a ekonomických úvah. Sám říká, že náboženství a jeho etická koherence může plnit svou pozitivní funkci ve vztahu k lidské společnosti a realitám lidského života. K tomu dochází tehdy, když náboženství dopomáhá společnosti, společenským sférám - v tomto smyslu politickým a ekonomickým - tím, že jim předává a smysluplně zdůvodňuje své etické jádro. Je zřejmé, že projekt světového étosu jako základní hodnotová konstelace bude mít jen tehdy určitý vliv, bude-li akceptována ad factum společensko-politickým a ekonomickým systémem na různých úrovních.

2.3. Základní kategorie a definice problému

Nyní bych přistoupil k definici základních prvků schématu práce. Těmito základními prvky jsou *projekt světového étosu* a *politické programy*.

Nejprve výchozí definice *projektu světový étos*. Tento projekt je dle Hanse Künga duchovní iniciativou, „ *která se programově týká trojího: Není přežití bez světového étosu. Není světový mír bez míru mezi náboženstvími. Není mír mezi náboženstvími bez mezináboženského dialogu*“⁷. Pokračujme však v konkretizaci dále. S obyčejnou slovníkovou definicí slova *étos* jako - *mrav, morální, etický základ; charakter*- si zřejmě nevystačíme. Adekvátní a potřebný životní étos, jak zdůrazňuje Küng není jen vědomí mravního, morálního, etického základu, ale také způsob, jak toto vědomí v sobě ukotvíme a následně vnášíme do mezilidských vztahů. Étos je dle Künga vždy určitým způsobem spojen s principem lidskosti: „ *Každý člověk, ať žena či muž, barevný či bílý, chudý či bohatý, starý či mladý- má právo na lidské zacházení. Ještě zřetelněji je to vyjádřeno ve zlatém pravidle vzájemnosti, respektive reciprocity: „ Co nechceš, aby se dělalo tobě, nečiň ani nikomu jinému*“⁸. Étos jako základní mravní postoj člověka je dle Hanse Künga nezbytným pro lidské přežití, a to zvláště v dnešní době. Etiku je pak možno spíše chápat jako filosofické nebo teologické učení o hodnotách a normách, kterým by se mělo řídit naše rozhodování a naše činy.⁹

Jaký je však vztah etiky a étosu dle Hanse Künga? Hans Küng říká, etik je mnoho, ať už filosofických, či náboženských a nenáboženských. Přesto všechny ukazují na minimum společného, jakési elementární hodnoty a dobra. Dle Künga je tak nutno přečerpat to společné z různých etik do univerzálního étosu, který bude existovat pro blaho celého lidstva.

Jak je možno definovat politický program? Může to být definice, která jej vymezuje jak vůči ideologii, tak vůči politické realitě toho, či onoho území. Pak bude definice znít: politický program je výsledek reflexe politické skutečnosti toho, či onoho území pod politickou správou z jedné strany a ideologie, jako základního svazku politických hodnot a myšlenek, ze strany druhé.

Pojetí politického programu v této práci bude podstatně širší a obecnější, a bude se překrývat s pojmem ideologie. Proč tedy neužít raději pro tuto práci pojmu ideologie, namísto politického programu? Název politický program je označením, které v sobě odráží soudobou roztříštěnost a propletenost kdysi konzistentních ideologií. Někteří soudobí filosofové mluví o postideologickém věku, který je určen nemožností zastávat tu, či onu konkrétní ideologii. Ideologie jsou v tomto smyslu jakýmiisi neživotnými

abstrakty, které reálně ve své celosti nejsou obhajitelné a vzájemně se mísí a transformují v reálné politice.

Význam kategorie politický program na místo ideologie se pro tuto práci ještě lépe poodkryje, když jej vztáhneme ke křesťanství. Co znamená že se v názvu této práce politické programy dovolávají křesťanství? Vždyť přece, jak liberalismus, tak například socialismus se od svého počátku striktně a negativně vymezovali vůči křesťanství¹⁰. Skutečnost je však taková, že časem politické programy hledaly a nacházely jakýsi modus vivendi, respektive cesty komunikace s křesťanstvím, které nikdy nebylo zanedbatelnou společenskou silou. Tudíž obecně, jak v rámci konservatismu, liberalismu, či enviromentalismu najdeme určité sféry prolínání, komunikaci mezi hodnotami, které chrání politika a hodnotami, které reprezentuje křesťanství, potažmo z něj vzešlý světový étos. V této komunikaci lze také zahlednout významovou nuanci politickému programu na místo ideologie a smysl jeho užití pro tuto práci. Jinak řečeno politický program je ideologií v dílčím aspektu této komunikace.

Křesťanství od svého počátku tematizovalo určité okruhy, například jak rozumět lidství, jaké jsou jeho základní principy, na jakých principech má fungovat společenství lidí atd. Tyto křesťanské formulace ovlivnily v určitém smyslu i politické ideologie, které se vytvářely v době osvícenství. Tyto formulace jsou určitým odkazem bezprostředně vplouvajícím do projektu světového étosu, jakož i určitým hodnotovým dědictvím politických ideologií jako je konservatismus, liberalismus, socialismus a enviromentalismus. Principy desatera, jsou přece zajisté obsaženy jak ve světovém étosu Hanse Künga, tak i v jednotlivých politických ideologiích.

2.4. Od diskursů k paradigmatu

Hans Küng vychází z pozic postmoderní reflexe, ať už v oblasti náboženské, filosofické, či politické.

V oblasti náboženské se tato Küngova pozice projevuje zvláštním apelem na náboženství, aby již nerozdělovala, nýbrž spojovala lidi vzhledem k řešení palčivých problémů současnosti. Hans Küng v této souvislosti určuje náboženstvím dokonce jistou

prvořadost, když píše „ *Mír mezi národy není možný bez míru mezi náboženstvími*“¹¹. Je zřejmé, že tato prvořadost je určena Küngovým teologickým zaměřením a perspektivou. V oblasti filosofické je Küngova pozice určena vědomím, že dnešní doba se zásadně odlišuje od dob předcházejících, odráží v sobě nové paradigma, které nazývá postmoderní. V tomto paradigmatu je svět propojen ve svém celku, ale postrádá jednotící vizi, je bytostně pluralitní. V úvodu ke své knize *Světový étos pro politiku a hospodářství* cituje Hans Küng liberální publicistku Marion Dönhoffovou, se kterou jistým způsobem souhlasí. M. Dönhoffová říká „*Nikdo dnes nemá vizi. Nikdo neumí říci, co by se mělo stát a kde to vázne. Duchovní život je charakterizován bezradností a skličující prázdnotou*“¹². Je-li dnešní doba takto nastavená, klade si H. Küng za úkol hledat tuto jednotící vizi.

Postmoderní reflexe ve sféře politiky činí H. Künge stoupencem názoru, že dnešní věk by měl zcela jinak nárokovat politiku a její klasické standarty. Dle Hanse Künge to znamená hledat její nové zakotvení mezi realistickou a idealistickou podobou.

2.5. Myšlenkové předpoklady existence projektu Weltethos

Hans Küng reflektuje soudobou společnost, jako společnost postmoderní. Jedná se o společnost pro kterou je vlastní myšlenková pluralita, prolínání kultur, nejednotná vize budoucnosti a cest řešení společenských problémů. Při četbě Küngových studií na toto téma se čtenář často setkává s názvem postmoderní konstelace. Svět ve znamení postmoderní konstelace je dle Künge světem plným protikladů. Jeden z těchto protikladů spočívá na kontrastu bohatství západního světa a chudoby zemí třetího světa. Dalším kontrastem je napětí mezi ideou blahobytu soudobé společnosti z jedné strany a reálnými ekologickými, či válečnými hrozbami na straně druhé. Tuto dialektiku, a z ní vyplývající disproporce, Hans Küng ilustruje na statistických údajích, které říká „ *Každou minutu vydávají země světa 1,8 miliónů amerických dolarů na zbrojení. Každou hodinu umírá 1500 dětí hladem, nebo nemocemi, způsobenými hladem. Každý den vymírá jeden rostlinný nebo živočišný druh. Každý měsíc přibývá díky světovému hospodářskému systému 7,5 miliardy dolarů dluhů k oněm 1500 miliardám, které jsou už teď nesnesitelnou zátěží pro obyvatele třetího světa. Každý rok je nenávratně zničena taková plocha deštného pralesa, která představuje 3/4 území*

Korei.¹³ Těmito údaji H. Küng ilustruje skutečnost, že dnešní svět potřebuje novou vizi, která by se důstojně a se vši vážností postavila těmto problémům.

2.6. Úloha náboženství

Hans Küng jako křesťanský teolog je přesvědčen, že náboženství nestojí mimo tyto společenské rozpory. Vždy s nimi v určitém ohledu, ať už negativním, či pozitivním souvisí. V tomto smyslu hovoří o dvojí tváři náboženských vyznání. Z jedné strany tak náboženství disponují bohatstvím, která člověka otevírají vůči transcedenci, dávají mu etický řád a smysl života ve světě. Z druhé strany však mohou zapojovat lidi, respektive celé společnosti do válečných konfliktů, či rozporů mnoha řádů. Hans Küng je v tomto okruhu otevřeně kritický, když hovoří „*Nelze popřít, že v negativní oblasti, oblasti boření dokázala (rozuměj náboženství) a stále ještě dovedou mnoho. Na jejich konto jde tolik sporů, krvavých konfliktů, ba „ náboženských válek“; tolik ekonomických, politických, vojenských konfliktů bylo náboženskými vyznáními zčásti vyvoláno, z části podbarveno, inspirováno a nakonec i legitimováno, což platí i o obou světových válkách*“¹⁴ Z druhé strany však také uvádí, že „*Náboženská vyznání mohou nesmírně mnoho vykonat a také již vykonala v pozitivním slova smyslu, v oblasti výstavby. Jako jednotlivci, náboženské skupiny, nebo celá náboženská společenství se mohou trvalým způsobem zasazovat o mír, sociální spravedlnost, nenásilí a lásku k bližnímu ve světě. Mohou propagovat a aktivovat základní postoje jako mírotvornost, zřeknutí se moci a tolerance*“¹⁵ Náboženství jsou dle H. Künga spoluodpovědné za mír a stabilitu ve světě. Ať už se posouvají na miskách vah na tu, či onu stranu, vždy se podílí na spoluzodpovědnosti za celek světového míru a stability. Náboženství nikdy nestojí mimo, respektive vně problémů, které se týkají okolního světa.

Hans Küng se své teologické erudice dává náboženství v jeho celku mimořádnou úlohu a smysl z hlediska světového míru. Dokladem této skutečnosti je Küngova trojice vzájemně provázaných tezí, které zní:

1. „Není přežití bez světového étosu“
2. „Není světový mír bez míru mezi náboženstvími“
3. „Není mír mezi náboženstvími bez mezináboženského dialogu“

Jak je z této trojice zřejmé, světový mír dle H. Künga potřebuje náboženskou dimenzi. Jak však rozumět této trojici? V této trojici určuje H.Küng pozitivní funkci étosu jako základu pro přežití ve smyslu Kantova kategorického imperativu „ konej podle té maximy, od které bys očekával, že by se stala obecným pravidlem“. Tento princip étosu je obsažen prvořadě v etických učeních všech velkých náboženství. Jen na základě tohoto étosu se může rozvíjet světový mír, či mír mezi náboženstvími.

Zde bych si dovolil odbočku, která se přímo netýká vlastního tématu, ale jeví se jako potřebná. Ta se týká Küngovy definice pojmu náboženství a náležitostí z ní vyplývajících.

S vědomím velké problematičnosti této definice H. Küng píše „*Stačí vědět, že náboženství je pojem sice ne zcela ekvivokální, přesto však analogický a zahrnuje jevy navzájem si podobné a nepodobné. Nepodobnost se projevuje především v tom, že tento pojem musí pokrývat téměř všechny možnosti od víry v množství bohů přes víru v jednoho boha až po odmítání víry v božstvo /ranný buddhismus/*“.¹⁶ Následně již mluví v pozitivním smyslu „*V náboženství jde vždy o nějak prožívané „setkávání se svatým“/ Otto, Heiler, Eliade, Mensching/- ať už tuto svatou skutečnost budeme chápat jako moc, jako mocnosti /duchy, démony, anděly/, (osobního) boha, (neosobní) božství anebo nějakou poslední skutečnost(nirvánu).*“¹⁷ Hans Küng mluví konvenčně o 7 okruzích náboženství. První okruh jsou náboženství kmenová, které rovněž můžeme označit jako náboženství archaická. Dále pak náboženství východní provenience, kterými jsou: Čínské, Hinduismus, Budhismus. Potom následují 3 prorocká náboženství, kterými jsou judaismus, křesťanství Islám. I. O. Štampach, který se blíže věnoval H. Küngovy a jeho definici náboženství ve studii *Küngova koncepce ve srovnání s jinými pojetími*¹⁸ říká o této koncepci sedmi okruhů „*hranice náboženství a tím i náboženské identity nejsou definitivně dány. Partneri mezináboženských vztahů nejsou jednoznačně určeni. Hranice identit jsou historicky proměnlivé, pružné, a prostupné. Konvence počítající obvykle se sedmi významnými náboženskými okruhy je výrazem jisté libovůle.*“¹⁹ Jak píše Ivan O. Štampach Hans Küng do jisté míry tedy vychází z tradičního modelu klasifikace náboženství.

2.7. „Zlaté pravidlo“ a elementární etické principy

světové étosu

Projekt Světového étosu vychází primárně z náboženských zdrojů. Jsou jimi posvátná písma jednotlivých náboženských kultur a jejich stěžejní etické hodnoty. Hans Küng je chápe jako elementární principy soužití mezi lidmi vůbec. Tyto elementární principy jsou v podstatě dle Künga funkčními prvky na úrovni všech náboženských i nenáboženských systému. Jedná se o principy jako „nezabiješ“, či pozitivně „cti život“, „nepokradeš“, či „jednej čestně“, nelži, či „mluv a jednej pravdivě“, „nezcizoložíš“, či „ctěte a milujte se navzájem“. Tyto principy jsou v podstatě lidskými principy soužití, které se v tu, či onu dobu se více, či méně dodržují, ale přesto jsou základními kameny mezilidských vztahů. Hans Küng pro přiblížení této elementárnosti hledá politologickou teorii, která by ji náležitě opsala. Nachází ji v díle Michaela Walzera, profesora sociálních věd na univerzitě v Princetonu. Tento americký profesor hledá univerzálně platné principy a nachází je na úrovni všech kultur v jejich etických ústrojích. V tomto smyslu Michael Walzer rozlišuje morálku ve dvojím smyslu, za prvé jako morálku „řídkou“ a za druhé jako „morálku hustou“. „Řídká morálka“ je jistým etickým jádrem všech kultur, která má zřejmou a jasnou výpověď bez ohledu na jakákoliv kulturní specifika. Jedná se v podstatě o principy jako „nezabiješ“, „nepokradeš“, na kterých stojí veškerá funkční společnost. Naopak „hustá morálka“ obsahuje kulturní specifika a významy, které odlišují danou kulturu od druhé. Jak je zřejmé pouze „řídká“ morálka se může stát předmětem širšího konsensu. Hans Küng v této souvislosti mluví *„Pokud jde o „elementární („řídkou“) morálku jež se omezuje na několik základních požadavků, je globální konsensus možný. A pouze u takovéto elementární morálky lze očekávat vstřícnost jiných národů, kultur a náboženství i celosvětovou podporu. Tato morálka se opírá o pravdu a spravedlnost...“*. Dále pak, *„pokud jde o kulturně diferencovanou („hustou“) morálku, jež nutně obsahuje četné specifické kulturní prvky určité formy demokracie nebo pedagogiky, není konsensus nutný...“*²⁰

Ke zdrojům projektu světového étosu patří i zlaté pravidlo jednání a soužití mezi lidmi, které německý osvícenský filosof Imanuel Kant nazývá kategorickým imperativem²¹. Jak píše H. Küng *„náboženství mohou dát člověku nejvyšší normu svědomí, onen pro dnešní společnost stále důležitější kategorický imperativ, který člověk zavazuje ve zcela*

*jiné hloubce a zásadnosti.*²² Toto zlaté pravidlo zní „ Člověk by měl jednat podle zásad, které by očekával i od ostatních“ Zlaté pravidlo nacházíme podobně jako základní etické principy Walzerovy morálky dle Hanse Künga na široké náboženské platformě. Tak například je doloženo u Konfucia v sentenci „ *Co si sám nepřiješ to nečiň ani ostatním lidem*“. Poté pak v židovství u rabího Hillela „ *Nečiň jiným, co nechceš, aby činili tobě*“ Poté například v křesťanství ve sv. Matoušovi (7,12), „ *Jak byste chtěli, aby lidé jednali s vámi, tak vy ve všem jednejte s nimi*“²³

3. Projekt světového étosu ve vztahu k zvoleným fenoménům, o kterých bezprostředně vypovídá

Jak již bylo řečeno v úvodní části, třetí část této práce se věnuje vztahu projektu Welthethos k vybraným fenoménům, kterými jsou příroda, člověk a společnost. Jak projekt světového étosu, tak i politické programy budou poměřovány formou specifických témat na podkladě těchto fenoménů. Nejprve bude prostřednictvím těchto témat specifikován Künigův Weltethos, v závěrečné části práce pak politické programy, kterými jsou konservatismus, liberalismus, environmentalismus a socialismus.

Fenomény jako příroda, člověk a společnost, lze brát jako stavební kameny pro projekt světového étosu. V jakém smyslu? Patříčná reflexe přírody, člověka, společnosti jakožto sumy lidí je dle H. Hünga východiskem pro řešení problémů, které tematizuje projekt Welthethos. Mohou to být problémy, které vyvěrají, jak na podkladě špatných vztahů člověka k člověku, respektive lidem, tak i na podkladě špatného vztahu člověka k přírodě. Hans Küng zdůrazňuje, že jak člověka, tak i společenství v celku váže zodpovědnost za sebe sama, tak i za životní okolí, přírodu jako takovou. V této souvislosti Hans Küng mluví o nové vizi a globální zodpovědnosti.

3.1. Příroda v kontextu projektu Weltethos

3.1.1 Idea člověka v hodnotném prostředí

Z konceptu Welthethos vyplývá, že příroda je přirozené oikumené života, o které se člověk musí pečlivě starat, a jehož zachování musí být základním úkolem člověka. Projekt světového étosu není ekologickým, či ekologizujícím projektem, nýbrž spíše jistou vizí vycházející z nábožensko-etických hodnot člověka, které se vposled dotýkají rovněž vztahu k přírodě. Hans Küng v této souvislosti píše *„To, co musí být základním cílem a kritériem etického jednání i ve světové ekonomii i ve světové ekologii.... : Je to člověk uprostřed hodnotného prostředí. Člověk musí svůj lidský potenciál pro co možná humánní společnost a pro intaktní, obyvatelné, funkční a hodnotám člověka odpovídající, a proto hodnotné prostředí vyčerpávat jinak, než jak tomu bylo*

doposud“²⁴ Hans Küng zde zaprvé říká, že cílem a kritériem etického jednání je vždy člověk, s čímž souvisí Kantův kategorický imperativ.

Člověk by tak nikdy neměl být bezvýznamným článkem v žádné ekologické, politické, či ekonomické vizi. Tuto skutečnost je třeba znovu zdůraznit, slovy H. Künga „*At' už se plánují jakékoliv ekonomické a ekologické projekty lepší budoucnosti lidstva, jejich základním etickým principem člověk*“²⁵

Za druhé je zde řečeno, že člověk je vždy určitým způsobem situován v daném hodnotném prostředí a měl by přehodnotit postoj k němu. Hans Küng nezastírá provinění člověka na přírodě. Příroda musí být respektována jako přirozené prostředí lidského života. Člověk musí hledat nový vztah k přírodě, musí si uvědomit nevratnost přírodních procesů, musí v sobě nalézt respekt a úctu vůči její síle. Avšak z druhé strany by neměla být preferována před člověkem, jak to činí mnohé ekologizující organizace.

3.1.2. Změna ve vztahu člověk a příroda, proměna paradigmatu

Hans Küng ve své práci *Světový étos projekt* mluví o epochálním zlomu, který přinesl rok 1914. V této souvislosti říká „*Obrat od „moderny“ k „postmoderně“ bývá často chápán nedostatečně, když se datuje teprve 70. a 80. roky. Základní zlom moderny je třeba spatřovat již ve zhroucení klasické buržoazní společnosti a eurocentrického světa v době první světové války.*“²⁶ Rozumíme-li modernou dobu optimistické vize ve schopnosti člověka a jeho sílu přetvářet realitu k lepšímu, postmoderní doba tuto představu ztrácí. Moderní myšlení nadsazuje schopnosti člověka, dává mu možnost přetvářet svět i v jeho přirozeném, naturálním smyslu. V moderně se člověk nadsazuje nad přírodu. V jistém smyslu je v tomto paradigmatu pánem přírody a ta je pro něj objektem přetváření, nikoli jeho integrální součástí a přirozeným životním prostředím. Nově vzešlý postmoderní řád, který pramenil z reflexe obrovské katastrofy, kterou rozpoutala první světová válka, zcela zbortil tuto představu. Nově již není chápán člověk a jeho výtvořiny zdaleka tak optimisticky. Přichází doba, kdy člověk začíná reflektovat i svůj destruktivní potenciál, který může mít i globální následky. Hans Küng v této souvislosti píše „*Už tehdy existovala masivní kritika civilizace; ti kteří viděli dál*

pochopti, že industrializace nepřinese jen technický pokrok, ale časem také zničí životní prostředí“²⁷

Hans Küng ve svém projektu zdůrazňuje, že není možné dávat prioritu ani člověku (nereflektované a bezhlavé zasahování do přírody) ani přírodě (nereflektované a bezhlavé ekologizující projekty). Smysluplná je cesta etiky odpovědnosti za člověka i přírodu.

3.1.3 Etika globální odpovědnosti

Hans Küng otázku přírody vždy vztahuje na oblast etiky, což odpovídá jeho teologické erudici a životnímu postoji. To, co mám na mysli se lépe ukáže při krátké reflexi filosofující etiky globální odpovědnosti Hanse Jonase, kterou byl Hans Küng inspirován. Hans Jonas se vložil do diskuse, zda-li lze filosoficky zdůvodnit právo na přežití člověka vzhledem k neúctě, nezodpovědnosti vůči přírodě a katastrof z toho vyplývajících. S tím spojené otázky jsou například, *proč má být zachován genový fond člověka, proč má být zachován vůbec lidský život?* Hans Jonas dochází k závěru, že filosoficky tyto otázky nejdou zodpovědět. V tomto smyslu Hans Jonas nachází výpovědní úlohu v náboženství. Pouze náboženství je sto říct, že lidstvo nemá právo na sebevraždu. Naopak lidstvo musí přežít, a aby přežilo je zapotřebí přehodnotit jeho vztah k přírodě.

Reflexe přírody je pro Hanse Künga spojena s etickým rámcem, který má pro něj náboženské podloží. Člověk je povinen se tázat a odpovídat. V rovině otázek, které stanovuje Hans Jonas se odkrývá smysl etického jádra ve vztahu člověka a přírody, jakož i náboženství, které zdůvodňuje toto bezpodmínečně etické. Hans Küng navazuje na Hanse Jonase, když říká „*Člověk musí jednat s měřítky globální odpovědnosti za celou biosféru, litosféru, hydrosféru a atmosféru naší planety! A to zahrnuje – vzpomeňme jen na energetickou krizi, vyčerpání přírody a populační růst-sebeomezování člověka a jeho svobod v přítomnosti kvůli přežití do budoucnosti: Tak se vyžaduje nový druh etiky, která pečuje o budoucnost(matku naší moudrosti) a má úctu před přírodou.*“²⁸

3.1.4. Vztah člověk a příroda ve smyslu integrativní koncepce

V určitém smyslu by mohlo dojít ke klamnému dojmu, že Hans Küng nedoceňuje ostatní živé tvory, tj. rostliny, zvířata, a to díky své humánní etické perspektivě.²⁹ Tato námitka z mého pohledu není opodstatněná. Hans Küng je inspirován integrativními koncepcemi, které oscilují mezi dvěma extrémy. Sám se vymezuje jak vůči antropocentrickým teoriím, tak i biocentrickým teoriím. Jak píše „ *Biocentrická koncepce, jež chce připsat právo na existenci nejen rostlinám a zvířatům, nýbrž také ekologickým systémům a biologickým druhům se jako praktická pomoc při rozhodování zdá být právě tak málo vhodná jako holistická koncepce, která chce chránit i neživou přírodu kvůli ni samé.*“³⁰. Následně uvádí argument Dietera Birnbachera, který zní, že jestli je všechno hodno chránit, není žádné ospravedlnění zásahu do přírody.³⁰ Küng pak pokračuje „ *oproti tomu by se ale neměla hájit žádná antropocentrická koncepce v tradičně exkluzivním smyslu, která ignoruje utrpení zvířat a zanedbává přírodní prostředí.*“³¹

Postoje Hanse Künga k přírodě nejsou postojí ekologa. Příroda není jeho posledním cílem, a v tomto smyslu jedno jestli ekolog myslí vposled na člověka, nebo na přírodu. Hans Küng nehledí na svět skrze prizma ekologie. Jeho cílem a měřítkem je člověk v hodnotném prostředí.

Nyní bych chtěl shrnout výchozí body projektu Weltethos ve vztahu k přírodě, které budou posléze rozvinuty a komunikovány z hlediska politických programů: konservatismu, liberalismu, enviromentalismu, socialismu.

Projekt světového étosu stanovuje ideu člověka v hodnotném prostředí. Jaký ekvivalent k této kategorii je ve výše zmíněných politických programech? Existuje vůbec tento ekvivalent?

Projekt světového étosu tematizuje vztah člověka k přírodě ve smyslu priority a podřízenosti, přičemž se vymezuje vůči obou směrům. Jak v tomto smyslu vypovídají výše zmíněné politické programy?

Projekt světového étosu definuje etiku odpovědnosti za přírodu a celek bytí. Jak je etika odpovědnosti vůči přírodě a celku bytí definována v daných politických programech?

Projekt světového étosu se staví na stranu integrativní koncepce. Jaká je odpověď výše zmíněných politických programů?

3.2. Člověk a společnost v kontextu projektu Weltethos

3.2.1 Člověk jako cíl a kritérium

Dříve než bude tematizován člověk ve společenství lidí, bude nutno zaměřit se na člověka jako takového. Člověk je totiž vždy východiskem pro řešení problémů na úrovni společenství, které tematizuje projekt světového étosu. Co nám může nabídnout v tomto smyslu Kungův Weltethos?

V předchozí kapitole jsem zdůraznil, že člověk má být dle H. Künga cílem a zároveň kritériem veškerého jednání. Je-li člověk chápán v projektu Weltethos jako cíl, nebo kritérium, neznamená to že se má jednat o člověka sobeckého, ale naopak o člověka, který se zasazuje o ideu humanity a život ve světě.

Člověk však velmi často podléhá sobeckým zájmům a motivacím. H. Küng v této souvislosti píše „ *Člověk je však komplexní, ambivalentní bytostí mezi rozumem a nerozumem, dobrem a zlem, směsí egoismu a ctností*“³²

3.2.2. Dvojí antropologie člověka a místo projektu Weltethos

Hans Küng se vymezuje vůči antropologiím dvojího řádu.

V první je člověk chápán v rovině optimistické představy. Člověk je od podstaty dobrý, rozumný a je schopen se vyvíjet k stále lepšímu já. Z pozice Künga se jedná o naivně liberální, či osvícenské představy, které již nemají své opodstatnění. Vyplývá zde otázka proč? Jednoduše proto, že člověk v realitě bývá často problémem pro sebe i své okolí. Kungův projekt světového étosu přece hledá společné hodnoty obecně lidského z důvodu zamezení konfliktů, válek a nepokojů.

V druhé je pak člověk chápán jako od přirozenosti zkažený, hřešící, jako věčný zdroj konfliktů. Veškeré produkty takového člověka odrážejí jeho sobecké motivace a vlastní zájmy.

Hans Küng se vymezuje oproti těmto dvěma antropologiím ve smyslu těchto otázek. Je-li člověk od podstaty dobrý, jak vysvětlit časté zlo vycházející z jeho konání? Naopak je-li od podstaty člověk zlý, jak vysvětlit nesobecké jednání člověka, či mírové projekty, jenž jsou vyjádřením nesobeckých představ o světě a nesobeckých motivací?

Küngova pozice se tak pohybuje mezi realismem i idealismem. V dnešním paradigmatu není člověka dle Künga možno chápat jako neproblematickou veličinu. Člověk disponuje celou řadou nástrojů, které mohou přispět k jeho zániku, ať už ve smyslu individuálním, či celku. Tomu také odpovídá celá řada negativních motivací jednání a přemýšlení. Zároveň však má jisté návody a cesty, které jsou jeho kulturním dědictvím, a které transformují a přeměňují tyto negativní motivace a přemýšlení. Těmito motivacemi jsou určité aspekty cest náboženských, cest filosofických a obecně etických. Hans Küng často spojuje člověka s mocí. Je-li takto ambivalentně pojímán člověk, je stejně tak i pojímána moc člověka. V této souvislosti říká „ *lidská moc může být využívána dobře, vskutku lidsky a humánně : pro blaho lidí, jichž se týká, stejně jako světa, jež obývají...Z druhé strany však lidská moc může být použita též špatně, nelidsky, nehumánně: ke škodě lidí, kterých se týká, stejně jako světa jež obývají*“³³

3.2.3 Společnost v rámci projektu Weltethos

Projekt světového étosu vznikl na podkladě reflexe společenských problémů, které lze v dnešní době nazvat jako globální. Tyto problémy mají ráz ekonomický (chudoba vs. bohatství), politický (politické konflikty, války), náboženský(neporozumění a střety mezi náboženstvími) i kulturní(kulturní neporozumění a konflikty). Ona globálnost pak pramení z propojenosti těchto společenských problémů napříč 5 kontinenty a globálního vědomí o těchto problémech.

Jednotlivec je v projektu Weltethos vždy chápán jako měřítko, perspektiva věcí. Toto chápání však nezdůvodňuje ani neakceptuje lidský egoismus, právě naopak. Jednotlivec je poměřován ideou lidství, základními etickými standarty. Hans Küng často používá obrat „ člověk v hodnotném prostředí“ jako výraz propojení člověka ze světem.

Je-li takto nárokován člověk, jaké jsou nároky na společenství v jeho celku ? Je třeba říci, že se jedná o spojený problém. Týká se integrity jak jednotlivce tak i celku

společnosti. Hans Küng říká, že život jednotlivce, tak i společnosti musí stát na základních standardech. Mluví o čtyř nezrušitelných příkázání, které jsou:

- 1) závazek ke kultuře bez násilí a ke kultuře úcty ke všemu živému.“
Příkázání „ nezabiješ“
- 2) závazek ke kultuře založené na solidaritě a spravedlivém hospodářském uspořádání.
Příkázání: „nepokradeš“, „jednej spravedlivě a čestně“
- 3) závazek ke kultuře tolerance a k životu v pravdě.
Příkázání: „nelži“, „mluv a jednej pravdivě“
- 4) závazek ke kultuře zrovnoprávnění a partnerství muže a ženy.
Příkázání: „nezcizoložíš“, „Ctěte a milujte se navzájem“³⁴

Tyto prastará příkázání pramení jak říká Küng z „ velkých náboženských a etických tradic“³⁵ a jsou směrodatné pro integritu, jak jednotlivce tak i společnosti v celku.

Je-li takto společnost nárokována, jaká je její základní vize z hlediska projektu Weltethos?

Slovy sociologa R. Dahrendorfa „ *Má-li moderní společnost fungovat, pak nesmí být zanedbána otázka po cílových představách a po ligách, tj. svobodně zvolených vazbách individua*“³⁶ Co to znamená? Za prvé společnost by měla nabízet určité orientační rámce, které by byly vždy v jisté komunikaci s jednotlivcem. Každá společnost by měla nabízet určité výchozí hodnoty a zároveň cíle, které by byly orientačními pro lidi v ní obsažených. Hans Küng píše „ *Lidé normálně pociťují neodbytný požadavek něčeho se přidržovat, na něco se spolehnout: Mít v tomto neprůhledném, komplexním technologickém světě a ve zmatcích a omylech osobního života nějaké stanoviště, sledovat nějaké hlavní linie, disponovat měřítky, mít nějakou představu cíle, krátce lidé mají potřebu mít něco jako základní etickou orientaci*“³⁷

Hans Küng nalézá vizi v tzv. planetární odpovědnosti, která reflektuje a ctí základní etické principy a pokouší se řešit základní společenské, respektive globální problémy. Jaké je základní obsahové schéma vize planetární odpovědnosti? Vize planetární zodpovědnosti je reflexí globálních problémů, a to skrze hledání obecně etického a nepodmíněného, které by mohlo být východiskem pro řešení těchto globálních problémů. Hans Küng zdůrazňuje, že poselstvím této vize globální odpovědnosti, je skutečnost, aby svět s jeho současným bohatstvím nebyl jenom světem pro nás, ale i

pro naše potomky. Hans Küng píše „ *Heslo pro třetí tisíciletí by proto mělo konkrétně znít: Odpovědnost světové pospolitosti za její vlastní budoucnost! Odpovědnost za její svět, za životní prostředí, ale také za budoucí svět*“³⁸

Na závěr této kapitoly bych chtěl jasně vymezit vztah mezi jednotlivcem a společností v rámci projektu Weltethos. Člověk velmi často jedná ve vztahu ke konkrétnímu člověku, či společnosti jakožto celku z hlediska sobeckých zájmů a sobeckých motivací. Tu pak bere spíše než místo pro realizaci jako prostředek k realizaci. Hans Küng v této souvislosti zdůrazňuje zlaté pravidlo lidského soužití, které by mělo být v této oblasti maximou. Jedna verze tohoto pravidla, které je analogická s verzemi ostatními je formulace Mahabharáty, která zní „ *Neměli bychom se vůči jiným chovat způsobem, který je pro nás samé nepříjemný: v tom je podstata mravnosti.*“³⁹

Člověk by se neměl vztahovat dle Künga ke společenské realitě jako k prostředku svých tužeb, ale spíše jako k prostoru pro realizaci na základě vědomí svých práv a povinností.

3.2.4 Člověk jako „humanum“

V oblasti politicko-filosofických úvah se Hans Küng velmi často odkazuje na amerického politologa a filosofa Michaela Walzera. Tento americký autor se zabývá průsečíky etiky a politologie. Jsou jimi otázky společenských dober, spravedlnosti, závazných etických standartů. Jak jsme zmiňovali výše⁴⁰ M. Walzer hledá etické maximy na kontrastu mezi „hustou“ a „řídkou“ morálkou. Zatímco je „hustá“ morálka kulturně podmíněna tou, či onou kulturou, zpravidla nese různé nánosy, které činí danou kulturu vposled specifickou, „řídká“ morálka již nikoli. Tato morálka je univerzálním dědictvím, které je všem kulturám společná a obsahuje základní lidské maximy soužití. Küng píše „ *právem vyhmátl Walzer pravdu a spravedlnost jako základní etické hodnoty. Neměli bychom však přibrat při nejmenším stejně tak základní lidskost, právě když chceme vždy znovu hovořit nejen o místní, či partikulární situaci, nýbrž o „lidstvu“?*“⁴¹

Pojem „humanum“ se u Hansa Künga pojí s již zmiňovaným „zlatým pravidlem“ lidského soužití. Ve formě jisté specifikace pak se základními příkázáními lidskosti. Autor píše „ *Ve všech velkých světových náboženstvích se uplatňuje pět velkých*

přikázání lidskosti.....1. nezabíjet, 2. nelhát, 3. nekrást, 4. nekonat zlo, 5. ctít rodiče a milovat děti“⁴²

Nyní bych chtěl shrnout výchozí body projektu Weltethos ve vztahu k člověku a společnosti, které budou posléze rozvinuty a komunikovány z hlediska politických programů: konservatismu, liberalismu, enviromentalismu a socialismu.

V projektu Weltethos je člověk vždy chápán jako cíl a kritérium veškerého jednání. Tuto základní stavební myšlenku projektu světový étos, lze uvádět ve vztah k hodnotám výše zmíněných politických programů. Jak o tom ony vypovídají?

Projekt světového étosu vychází z antropologie, která reflektuje člověka jako ambivalentní veličinu. Toto téma rozvíjejí rovněž výše zmíněné politické programy, jak?

Člověk je vždy v určitém poměru ke společenské realitě, která je buď prostředkem pro jeho realizaci, anebo místem jeho realizace. Hans Küng definuje úskalí sobeckých zájmů člověka. O tomto ohledu rovněž vypovídají dané politické programy, jak?

Člověk je vázán k určitým hodnotám, které z něj dělají lidskou bytost. Ve smyslu projektu Weltethos: je to „humanum“. Jak se k tomuto vymezují výše zmíněné politické programy?

4. Politické programy v odpovědi na projekt světového étosu

V závěrečné části této práce bych chtěl hledat souvislosti mezi projektem světového étosu a vybranými politickými programy: konservatismem, liberalismem, enviromentalismem a socialismem. Úkolem této části bude poodkrýt skutečnost, v čem daný politický program odpovídá myšlenkovým základům projektu světového étosu a v čem nikoli. Vzhledem k šíři tématu poskytnu pouhý omezený nárys této komunikace. Již dříve jsem zmínil, že projekt světového étosu budu vztahovat k politickým programům prostřednictvím fenoménů jako je příroda, člověk a společenství a hledat jejich analogie.

4.1. Příroda v chápání konservatismu

4.1.1. Člověk jako správce

Mohlo by se zdát, že konservatismus se naprosto míjí s tematizováním přírody, reflexí ekologických problémů, ale není to zdaleka pravda. Nutno zdůraznit, že tato ideologie primárně nerozpracovává ekologické otázky, ale vždy se jich dotýká, a to zvláště když tematizuje člověka. Tato skutečnost nám připomíná pozici projektu Welthethos -člověk v hodnotném prostředí. Jedná se o v jistém smyslu konservativní reminiscenci, ale o tom, až za chvíli.

Konservatismus se vztahuje k přírodě prostřednictvím člověka. Člověk je v konservativním myšlení definován jako správce svého majetku. Toto správcovství je vymezeno, jak vztahem k minulosti, tak i vztahem budoucnosti. Majetek je v konservatismu vždy určitým dědictvím po předcích a zároveň odkazem pro budoucí pokolení. To, co momentálně spravuji tudíž nemohu jednoduše vyčerpat a likvidovat, nýbrž to předat v dobrém stavu pro další pokolení. Tím, že je člověk takto interesován na svém majetku, přirozeně se o něj stará, jakož i o jeho okolí. Roger Scruton, teoretik konservatismu říká, „*Žijící lidé sice mohou mít zájem spotřebovat všechny zdroje, které země nabízí, ale kvůli tomu se jejich zemřelí předkové nenamáhalí. A ti, kteří se teprve narodí závisí na naší zdrženlivosti.*“⁴³

„Člověk v hodnotném prostředí“ je velmi blízký „člověku jako správci“, neboť oba dva jsou morálně vázáni ke svým předkům i potomkům.

4.1.2 Vztah člověka k přírodě jako přirozené pouto

Člověka dělá člověkem z hlediska konservatismu tradice. Jedná se o tradici místa, tradici zvyků, tradici předků. Člověk žije vždy na určitém místě, tudíž je vždy určitým způsobem situován. Z této situovanosti vyplývají pro konservativně myslícího člověka vždy určitá myšlenková schémata. Jedná se například o přirozenou péči o místo, ve kterém člověk žije. Dle konservativce, žije-li člověk na daném místě a má k tomuto místu určitý citový vztah, protože je místem, ke kterému se vztahují jeho předkové, bude se o něj přirozeně starat. Tyto myšlenkové konstrukce konservatismu je však nutno chápat v ideální rovině, protože všichni nežijí na tom samém místě jako jejich předci. Spoustu lidí žije v anonymních sítích velkoměsta, ke kterým přirozeně nemají takové citové vazby.

V ideální rovině má konservatismus velmi blízko k úctě k přírodě, která pramení z úcty k místu, kde žili naši předci. Tato příroda je míněna jako naše okolí, ke kterému máme vazby. Nejedná se o přírodu v jejím celku. I v tomto ohledu shledávám podobnosti s projektem Welthethos, protože člověk v hodnotném prostředí, je člověkem, který se realizuje v prostředí, ke kterému má přirozeně vztah.

4.1.3. Etika odpovědnosti, ale nikoli globální

Konservatismus je přirozeně podezřívavý k jakýmkoli univerzálním principům. Podle konservatismu je svět příliš složitý na to, aby jej člověk mohl pochopit. To platí i pro politiku. Slovy teoretika konservatismu M. Oakshotta „*v politice se lidé plaví po bezbřehém a bezedném moři.*“⁴⁴

Univerzálními platnými principy můžeme rozumět univerzální dobra, univerzální spravedlnost, univerzálně etické hodnoty. Konservatismus je k těmto principům podezřívavý a tudíž se přidržuje osvědčeného, čímž jsou tradice a zkušenosti.

Globální odpovědnost je z hlediska konservatismu nefunkční pojem, jelikož neodráží situovanost člověka na konkrétním místě v konkrétním čase, a je tudíž konstruktem. Dle konservatismu je problematický vztah k všemu živému k celku přírody, sám pak zdůrazňuje vztah k rodině, obci jakožto širšímu společenství, národu a k jejich konkrétnímu životnímu prostředí. To jsou také fenomény na nichž má být vystavěna odpovědnost.

4.1.4. Konservativní vztah člověk k přírodě, jako výraz integrativní teorie

Jak již bylo řečeno pozice H. Künga v tomto ohledu je pozicí integrativní. Nestraní ani přírodě, ani člověku. Konservatismus vytváří rovněž svým způsobem integrativní koncepci. Dle ní je člověk citovým poutem vázán ke svému okolí, o které se stará, a to ne kvůli němu samotnému na abstraktní bázi, ale pro citový vztah a přirozenou vazbu. Jak antropomorfní, tak i biocentrická koncepce vplouvají tudíž v jedno, čímž je člověk v citovém vztahu ke svému okolí.

4.2. Člověk a společnost v chápání konservatismu

4.2.1. Člověk jako článek řetězce

Konservatismus není s to vyslovit tezi, že člověk je cílem i kritériem věcí. Člověk je definován, určen, něčím, co stojí za ním i před ním. Člověk je určen svými předky a veškerou tradicí, kterou pro něj zachovali, jakož i povinován budoucími generacemi, pro které má toto dědictví zachovat. Člověk se tak stává článkem řetězce. Konservatismus mluví o člověku chápaném v organismu celku. Člověk je definován, jak rodinou, tak i širším společenstvím, ve kterém žije. Vyplývá to z toho jaké přisuzuje konservatismus základní charakteristiky člověku. Jak říká politolog A. Heywood „*Konservatismus je v mnoha směrech „ filosofii lidské nedokonalosti “*“.⁴⁵

4.2.2. Konservatismus a antropologie

S konservatismem se pojí idea o lidské nedokonalosti. A. Heywood říká „ *Ostatní ideologie předpokládají, že lidé jsou od přírody dobří, nebo, že se mohou stát lepšími, jestli se zlepší jejich sociální podmínky. Ve své nejextrémnější podobě jsou takové názory utopické, protože předpovídají dokonalost lidstva v ideální společnosti. Konservativci tyto ideje zamítají přinejmenším jako idealistické sny a místo toho opírají své teorie o názor, že lidé jsou nedokonalí a nezdokonalitelní*“⁴⁶

Jak je možno rozumět této nedokonalosti ? Existuje zde několik aspektů.

Za prvé: Lidé jsou chápáni z hlediska konservatismu jako morálně nedokonalí jedinci, kteří tíhnou k sobectví a chamtivosti. Tyto rozkladné vášně jsou korigovány jen díky zákonům a právu, které jsou dědictvím předků. Jistota a společenská stabilita tak vzniká na podkladě sankcí, které se aktivizují v případě porušení zákonů.

Za druhé: Lidé jsou chápáni z hlediska konservatismu jako psychologicky limitovaná a omezená stvoření, které přirozeně inklinují k širšímu kolektivu. Zde je rovněž jaksi artikulován konservativní předsudek, či podezřívavost ke svobodě. Svoboda nemá být základní lidskou definicí, protože člověk není s to uvědomovat si širší možnosti, ani náležitě zvolit.

Za třetí: Tato skutečnost se pojí s tím, že člověk je v konservatismu rozuměn jako racionálně limitovaná veličina.

V projektu světového étosu H. Küng doceňuje člověka mnohem víc, když jej staví do možnosti volby mezi dobrem a zlem, mezi plnohodnotným etickým životem a katastrofou člověka, jakož i přírody, pramenící z jeho sobectví. Küng člověka nepodceňuje, pouze mu připomíná jeho dědictví, které mu může napomoci k plnohodnotnému lidství. Tím jsou univerzálně platné etické standardy v náboženských okruzích

4.2.3. Člověk v poměru ke společenské realitě

Člověk z hlediska konservatismu není objektivně svobodnou veličinou. Takovýto člověk má do značné míry zakryté možnosti volby. V přirozeném stavu je tento člověk zmítán svými vášněmi a svým nerozumem. V takovémto stavu bere člověk společnost

jako svůj nástroj, který bezmezně využívá k prosazení svých zájmů. Situace je však jiná díky institucím, kterými jsou právo a zákony z jedné strany, rodina a společnost ze strany druhé. Pouze v těchto mantinelech existuje správná cesta pro vyjádření člověka.

Jaké jsou základní společenské standarty konservatismu? Jsou to závazky vůči zmíněným institucím, které fungují na základě tradičních sil. Jsou to jak závazky vůči tradici, jako směřovatnému činiteli společenské orientace, tak i závazky vůči nositelům této tradice, tj. předkům a v budoucnu následným pokolením.

Jaká je základní společenská vize konservatismu? Připomeňme: pro projekt světového étosu je společenskou vizí globální odpovědnost. Jedná se v podstatě o odpovědnost za trojí: odpovědnost pospolitosti za vlastní svět, za životní prostředí a za budoucnost. S touto vizí rezonují základní elementy konservatismu. Člověk je chápán vždy jako svým způsobem dočasný správce určitého majetku a prostředí, ve kterém žije. Sám tento majetek z části zdědil a z části vytvořil, aby jej následně předal dalšímu pokolení. Zobecníme-li tuto vizi dostaneme se k odpovědnosti konservatismu za současný svět, přírodu i svět budoucí. V tomto ohledu je konservatismus velmi blízko projektu světového étosu. Nutno však podotknout, že konservativní přístup není zdaleka tak ambiciózní, protože sám v mnohém příliš nezobecňuje. Jak píše R. Scruton „*Spíše než se pokoušet o nápravu enviromentálních a sociálních problémů na globální úrovni, konzervativci požadují obnovení místních kontrolních mechanismů a posílení místní suverenity nad známým a zvládnutelným prostředím.*“⁴⁷

Na závěr této kapitoly bych chtěl ukázat jak je formulován vztah mezi jednotlivcem a společností. Jak projekt světového étosu, tak i konservatismus varují před tím aby člověk bral společnost jako prostředek ke své realizaci. Ačkoli projekt světového étosu z jedné strany a konservatismus ze strany druhé varují před touto instrumentalizací vycházejí přitom poněkud z jiných východisek. Konservatismus vychází z pozice „člověka jako nedokonalého“, pro kterého je svoboda pouze mýtus, Hans Küng naopak z pozice člověka svobodného, který ač ví a zná, co je dobro, jedná často z pohnutek ryze sobeckých.

4.2.4. Základní hodnoty člověka

Chceme-li v konservatismu hledat analogie ke Kűngově koncepci „humanum“ jako obecně závazným etickým pravidlům člověka, které jsou dle Kűnga antropologickou konstantou sociálního soužití, zřejmě narazíme. Jak jsme již zmínili výše, konservatismus se vymezuje vůči jakýmkoli univerzalistickým koncepcím, jakož i obecně etickým, které jsou jejich součástí. Schéma konservatismu nespadá do dichotomie „řídka“ a „hustá morálka“, ba tuto dichotomii překračuje. Směrodatné jsou vždy konkrétní společenské standarty, které se vztahují ke konkrétním lidem v konkrétním společenství. Jen v takovýchto rámcích jsou etické standarty životaschopné a funkční.

Základní devizou lidství je dle konservatismu život ve společenství, kde je člověk zcela přirozeně situován, jednak skrze své sociální vazby na primární i sekundární skupiny, jednak i na majetek a prostředí, ve kterém žije. Takovýto člověk čerpá své životní cesty skrze vědění předků a transformuje je do svého přirozeného světa. Takovýto člověk je zařazen do společnosti, ve které má své místo, jako konkrétní orgán v lidském těle.

5.1.Příroda v chápání liberalismu

5.1.1. Svoboda a její cesty k přírodě

Základní hodnotou liberalismu je osobní svoboda jednotlivce. Tato svoboda člověku umožňuje svobodně volit na jakém místě bude žít, kde bude pracovat, jakou víru bude praktikovat. Tento akcent svobody odlišuje liberálně myslícího člověka od konservativce, pro něho jež svoboda jakýmsi prvkem neznáma, hrozby. Zároveň je však blízký projektu Weltethos, který apeluje na odpovědnou svobodnou lidskou volbu.⁴⁸

Projekt světového étosu stanovil ideu člověka v hodnotném prostředí, konservatismus ideu člověka jako správce. Obě tyto ideje souvisí s vědomím nutnosti zachovat přírodní prostředí, jako dědictví pro další pokolení. Nyní se nabízí otázka, zda-li může liberalismus nabídnout něco podobného, či nikoli? Základní hodnotové konstelace, jak projektu Weltethos, tak i konservatismu přirozeně směřují k respektu k přírodě a jejímu

zachování. To u obou probíhá skrze hodnoty společenství, tradice, vize budoucí generace. Chceme-li pochopit, jak se to má s liberalismem ve vztahu k přírodě je potřebné rozvinout základní hodnotu liberalismu, kterou je svoboda. Liberální člověk, jakožto svobodný člověk uplatňuje celou řadou práv, ať už právo na svobodné vyjadřování, právo na majetek, na volbu vyznání, přesvědčení atd. Právo svobodného člověka se přirozeně rozšiřuje i na právo zachování prostředí, ve kterém má člověk svůj majetek, ve kterém žijí jeho blízcí. Toto právo rovněž odráží z druhé strany povinnosti ostatních lidí toto právo akceptovat. Dalo by se tak říci, že liberalismus je schopen dostát požadavkům ochrany přírody skrze vymáhání vlastnických práv. Rovněž ze své podstaty liberalismus akcentuje možnost vzniku sdružení, které se budou starat o ochranu prostředí. A. Heywood v této souvislosti říká „*Sdružení a sociální skupiny formují jedinci, kteří navzájem uzavírají smluvní dohody...Smluvní dohody proto jedincům umožňují sdružovat se(za prosazení svých zájmů), aniž by při tom obětovali svou svobodu.*“⁴⁹

5.1.2. Vztah člověka k přírodě z hlediska liberalismu

Jak bylo řečeno, svoboda je základním stavebním kamenem liberalismu. Z okruhu svobody člověka se lze dostat ke všem reáliím lidského života, jakož i přírodnímu prostředí. Příroda není z hlediska liberalismu doceněná jako taková. Příroda se stává tématem liberalismu, tehdy, když se její základní proporce začínají dotýkat člověka a jeho svobody. Tuto skutečnost lze ilustrovat příkladem. A. Heywood píše „*O 19-tém století lze říci, že bylo v mnoha ohledech stoletím liberálním. Liberální ideje dobývaly nová území ruku v ruce s industrializací západních zemí.*“⁵⁰ Liberální ideje a industrializace, které se navzájem podmiňovali směřovali v této době k bezhlavému využívání přírody. Příroda byla pouhým objektem, se kterým se mohlo libovolně zacházet a jejíž zdroje mohly být libovolně čerpány. S nastupující reflexí ekologického situace ve 20-tém století si liberalismus uvědomuje, že fungující přírodní procesy jsou základem pro zachování základních lidských svobod. V tomto smysl liberalismus reflektuje otázku přírody. Sám si tudíž uvědomuje, že příroda je nutný základ pro zachování a vyjádření lidských svobod.

5.1.3. Etika odpovědnosti

Liberalismus na první pohled není odpovědný za zachování přírody, ale pouze a jen za zachování práv a svobod jednotlivce. Liberalismus neříká, jak má člověk uplatňovat tyto své svobody, např. měj úctu k přírodě, starej se o přírodu, buď ekologický, ale dává rámec pro tyto svobody. Lze říci, že tyto svobody a jejich uplatňování nechává na člověku. Je-li toto rámec uvažování liberalismu, nelze se vyhnout otázkám, co činit v případě, když nebude možné zachovat základní lidské svobody, a to například vlivem politiky určitého státu, či v našem případě vlivem přírody. Etika odpovědnosti za svobodu člověka je tak v jistém smyslu spojena v liberalismu s etikou odpovědnosti a starosti o vše, co tuto svobodu může eliminovat, či zničit. Liberalismus, jako takový nedoceňuje jako projekt světového étosu přírodu, ale přirozeně dochází k odpovědnosti za ní, když si uvědomuje, že ona sama může být příčinou zániku lidských svobod.

5.1.4. Liberalismus a integrativní koncepce

Liberalismus ve smyslu vymezení vztahu k přírodě stojí jednoznačně na straně člověka. Projekt světového étosu naopak zastává integrativní koncepci, která primárně nestraní ani člověku, ani přírodě. To o liberalismu a jeho myšlenkovému rozvrhu říci nelze. Pozice liberalismu je ryze antropocentrická a veškerá realita spojená s člověkem, je přizpůsobena tomu, aby tyto svobody byly zachovány.

5.2. Člověk a společnost v chápání liberalismu

5.2.1. Člověk jako kritérium

Projekt světového étosu stanovil do středu svého zájmu člověka. Je to člověk, který má být dle Hanse Künga kritériem všech věcí. Jak se lze dozvědět knihy Projekt světového étosu „*Základní etický princip všech projektů, které plánují lepší budoucnost světa musí být: Z člověka- a to počínaje Kantem formulovaného kategorického imperativu- se nikdy nesmí stát pouhý prostředek. Člověk musí být posledním účelem, musí vždy zůstat cílem a kritériem.*“⁵¹ Z perspektivy projektu Weltethos je však zřejmé, že takový člověk

by neměl jednat ryze dle vlastních zájmů. Takovýto člověk je vázán skrze Kantův kategorický imperativ k etickému jednání a mírovému soužití mezi lidmi. Tento člověk rovněž reflektuje hodnotu a smysl přírodního prostředí.

Je zřejmé, že ve smyslu výše citovaných myšlenek Hanse Künga je projekt Weltethos inspirován liberálními hodnotami. Myšlenku člověk jako kritérium lze v sekularizované podobě chápat jako liberální.

Tím, že liberalismus akcentuje svobodu konkrétního jednotlivce určuje zároveň její mantinely. Tato svoboda končí tam, kde se dotýká svobody člověka jiného. Liberalismus tudíž není možno chápat ve smyslu absolutní svobody, která by se mohla proměnit ve formu uzurpace. Jak píše A. Heywood *„Liberálové ovšem neakceptují názor, že jedinci mají absolutní právo na svobodu. Bude-li svoboda neomezená, může stát povolením, neboli právem zneužívat druhé“*⁵²

Co je tedy pro nás důležité? Jak projekt světového étosu, tak i liberalismus podmiňují funkčnost svého programu, tím, že člověka staví do středu svého zájmu, činí jej měřítkem věcí. Člověk je rovněž v obou programech chápán jako svobodný, ale s tím, že jeho svoboda jen vždy určitým způsobem limitována. U liberalismu je tento limit určen svobodou dalších jednotlivců, u projektu Weltethos elementární etikou a úctou ke všemu živému, což primárně vychází z náboženských hodnot.

5.2.2. Antropologie liberalismu

Liberalismus nechápe člověka, jako od přirozenosti sobeckého a nedostatečného ve smyslu konservatismu, ale naopak jako člověka, který má nezastřenou možnost volby. Mají-li konservativci blízko k teoriím Thomase Hobbesa, který ukazuje ve svých úvahách přirozený stav soužití mezi lidmi jako neustálý boj, liberalismus pak k teoriím Johna Locka. Ten jako liberál nevidí přirozený stav člověka zdaleka tak pesimisticky. Je-li důsledkem Hobbesem chápaného přirozeného stavu silná vláda u J. Locka, zdaleka nikoli. Lze říci *„Locke se na druhé straně (oproti Hobbesovi) stavěl proti svévolné, neboli neomezené vládě. Vláda byla zřízena v zájmu ochrany tří základních práv (práva na život, svobodu a majetek). Když stát tato práva skutečně chrání, měli by občané státní moc respektovat a dodržovat zákony.“*⁵³

Antropologie projektu světový étos stojí mezi liberalismem a konservatismem. Z jedné strany klade důraz na svobodu jednotlivce, z druhé strany jí nechybí vědomí, co tato svoboda může vyvolat a jak negativní projevy může mít. Proto také hledá společně etické, jako měřítko svobodného vycházení mezi lidmi.

5.2.3. Člověk ve vztahu ke společenské realitě

Liberalismus staví na koncepci prvotnosti jedince oproti společnosti. Ovšem tento jedinec je v podstatě obecnou kategorií, která v sobě skrývá sumu všech lidí. Co to znamená? To, že jedinci jsou ve svých svobodách rovni, a jejich zájmy nesou z hlediska liberalismu stejnou důležitost. Liberalismus akcentuje důležitost vztahu jedince k jedinci. A. Heywood píše „ *Jedinci jsou ve skutečnosti schopni úspěšně sledovat osobní zájmy, jen když vstupují do vzájemných vztahů. Jejich ekonomické potřeby mohou být uspokojeny, jen když budou spolupracovat s ostatními a když dosáhnou určitého stupně specializace a budou tak moci využít výhod vyplývajících z dělby práce. Jedinci musí být s to navzájem obchodovat, aby získali zboží, které sami nejsou schopni vyrobit. Liberální společnost tedy není souborem naprosto soběstačných „atomů“, nýbrž společností, v níž se potřeby a zájmy jedinců uspokojují prostřednictvím vědomé a dobrovolné spolupráce a vytvářením svobodných sdružení.*“⁵⁴

Jaká je základní společenská vize liberalismu? Tuto vizi lze vidět ve vytvoření společnosti, která bude respektovat základní svobody jednotlivců, a která bude umožňovat jejich kooperaci k naplnění jejich potřeb. Liberalismus akceptuje, že aby mohlo být dosaženo svobod a kooperace mezi lidmi musí být rovněž tematizována příroda a její zachování jako základní podmínka vůbec. Jen takto může být zaručen na základní úrovni svobodný člověk. V tomto smyslu jsou vize liberalismu a projektu Weltethos v souladu.

Společnost je pro liberála zároveň místem i prostředkem pro realizaci. Co to znamená? Člověk vstupuje do interakce s lidmi vždy na základě určitých vlastních svobodných motivací a takto vznikají různé společenské skupiny, které prosazují své zájmy. Zároveň je však společnost místem realizace člověka, a to nejen díky naplnění těchto svých zájmů, ale rovněž díky hodnotám, které v této společnosti nalézá a které vedou k jeho uspokojení.

I zde lze tudíž nalézt určitý vzorec komunikace mezi projektem světového étosu a liberalismem, protože liberalismus nechápe člověka ve vztahu ke společnosti jen a pouze sobecky.

5.2.4. Člověk a jeho základní hodnoty

Základní hodnotou člověka není v liberalismu „humanum“, ve smyslu elementární etiky, ale svoboda. Zatímco projekt Weltethos říká, že člověk, je proto člověkem, jelikož se chová lidsky, tzn. eticky, liberalismus říká, že člověk, je proto člověkem, jelikož je mu vlastní svoboda rozhodování a svoboda realizace. „Humanum“ ve smyslu etiky a „humanum“ ve smyslu svobody jsou navzájem provázané. Etika a její projev jsou podmíněny svobodou jednotlivce. Etika implikuje svobodu rozhodování. Z druhé strany, pokud by nefungovaly základní elementární pravidla etiky, nebylo by možno ani zajistit svobodu jednotlivce.

Jak liberalismus, tak i projekt světového étosu akcentují jiné formy základních hodnot, ale ty jsou však na sobě navzájem závislé a podmiňují se.

6.1. Příroda v chápání enviromentalismu

6.1.1. Člověk, jakožto živý tvor,

v pavučině vztahů k přírodě

Zatímco politické proudy jako konservatismus, či liberalismus tématizují přírodu pouze druhotně, enviromentalismus ji činí hlavním předmětem svého zájmu. Bylo řečeno, že konservatismus se dostává k přírodě skrze ideu člověka žijícího v krajině svých předků, liberalismus pak skrze reflexi přírody jako předpokladu naplnění svobod člověka. Enviromentalismus se proti takovýmto výrokům vymezuje. V jakém smyslu? A. Heywood v pojednání o enviromentalismu píše „*Enviromentalisté kritizují nejzákladnější předpoklady, z nichž vycházejí konvenční politické myšlenkové proudy. Tradiční doktríny a ideologie jsou antropocentrické a dopouštějí se smutného a dokonce*

komického omylu v tom, že za centrum veškeré existence považují člověka. David Ehrenfeld to nazval „arogancí humanismu“⁵⁵

Enviromentalismus tak vytváří nový politický styl, který začleňuje člověka do rámce přírody a nestaví jej mimo ní. Přírodu pak chápe „jako pavučinu vzácných a křehkých vztahů mezi živočišnými druhy (včetně lidského druhu) a životním prostředím.“⁵⁶

Formujícím principem enviromentalismu se stává ekologie. Ekologie je věda, která studuje rostliny a zvířata v jejich vzájemných vztazích a ve vztahu k jejich životnímu prostředí.⁵⁷ Ekologie jako vědecká disciplína vyvrací představu člověka jako pána přírody a na místo toho stanovuje, že člověk je vázán na své přirozené životní prostředí dosud netušenou mírou. Představa člověka jako pána přírody měla dle ekologie široké následky, které jsou v mnoha ohledech velmi zhoubné. Člověk se díky své sebestřednosti dostal na pokraj ekologické katastrofy. Člověk disponuje arzenálem, který dokáže zničit člověka a přírodu jako takovou. Slovy A. Heywooda „*Lidstvo dnes stojí před ekologickou katastrofou právě kvůli své vášnivě, ale zaslepené honbě za materiálním blahobytem, která, jednoduše řečeno, porušila „přírodní rovnováhu“ a ohrozila ty ekosystémy, které umožňují život člověka. Od počátku 19-tého století se počet obyvatel světa zvýšil pětkrát a dnes se každý den narodí 220000 dětí, tj.150 každou minutu*“⁵⁸

Projekt světového étosu vychází z reflexe poznatků ekologie, v širším smyslu enviromentalismu. Jak enviromentalismus, tak i projekt Weltethos vidí své základní myšlenkové východiska v reflexi současného stavu přirozeného prostředí a možných ekologických katastrof. Jak enviromentalismus, tak i projekt světového étosu apelují na člověka, aby přeformuloval svůj přístup k přírodě a hledal k ní nový vyvážený vztah.

6.1.2 Člověk ve vztahu k přírodě v rámci enviromentalismu

Základním myšlenkovým schématem všech proudů enviromentalismu⁵⁹ je skutečnost, že člověk je vždy zapleten do pavučiny vztahů k přírodnímu prostředí. Z hlediska enviromentalismu je nutné uvědomit si, že naším životním rámcem je nejen společnost, ale i příroda. Mnoho tradičních politických programů tematizovalo pouze společenský rámec, jako by si neuvědomovaly, že příroda je pro něj zřejmým předpokladem.

Příroda má z hlediska enviromentalismu vždy jistou prvořadost, protože bez ní by nebylo, ani člověka, ani společnosti. Člověk je chápán jako jeden z řady organismů, který žije v rámci komplexní biosféry. Ten však bohužel disponuje mocí tuto celou biosféru zničit. Enviromentalismus vypracovává specifickou filosofii, která klade nové nároky na člověka a jeho projev ve světě. Jedná se o holistickou filosofii, která chápe přírodu a veškeré její složky jako funkční systém. Co to znamená? Holismus zdůrazňuje vzájemnou propojenost jednotlivých složek přírody, kdy v podstatě žádná složka nemá smysl pro sebe samou, ale je pochopitelná a smysluplná v celku. Tato specifická filosofie se rovněž stává antropologií, když boří představu člověka jako míry všech věcí. Člověk je v tomto systému podřízen širšímu celku, již není jeho středobodem. V tomto okruhu se enviromentalismus dostává mimo myšlenkové schéma projektu Weltethos, ve kterém je člověk stále měřítkem a základním hodnotícím prvkem všech věcí. Projekt Weltethos tematizuje člověka v hodnotném prostředí, člověka starajícího se o přírodu, ale zároveň člověka, který má být vždy středem všech filosofii.

6.1.3. Etika odpovědnosti

Enviromentalismus je přesvědčen, že jakákoliv nová antropologie musí zcela přehodnotit vztah člověka k přírodě ve smyslu jeho odpovědnějšího přístupu. Enviromentalismus vychází z reflexe lidské moci a vlivu na přírodu. Člověk nejen přečerpává její neobnovitelné zdroje, ale navíc si vytváří arsenál, který vposled může vést k jejímu zničení. Člověk si musí vpravdě uvědomit, jaký dosah má tento arsenál. Toto vědomí a z něj plynoucí kritická reflexe má vést člověka k zcela nové odpovědnosti za svět v jeho celku.

V tomto ohledu je enviromentalismus zcela v linii s projektem weltethos, protože i ten klade důraz na člověka jako odpovědnou bytost za sebe sama i vše živé kolem něj. I zde lze připomenout Kūngovo prohlášení *„Člověk musí jednat s měřítky globální odpovědnosti za celou biosféru, litosféru, hydrosféru a atmosféru naší planety...Heslo pro třetí tisíciletí by proto mělo konkrétně znít: Odpovědnost světové pospolitosti za její vlastní budoucnost. Zodpovědnost za její svět, za životní prostředí, ale také za budoucí svět.*⁶⁰

6.1.4. Enviromentalismus jako projev integrativní koncepce

Enviromentalismus lze brát podobně, jako i jiné myšlenkové systémy, jako vnitřně nejednotný, názorově diferenciovány. Existují zde různé myšlenkové směry, někdy více, a někdy méně radikální. Přes veškeré rozdíly však enviromentalismus vnitřně spojují určité body, kterými jsou

- 1) Důležitost přírody, jakož i jejího zachování.
- 2) Odpovědnost člověka za devastaci přírody
- 3) Smysl ekologie a jejich poznatků
- 4) Ochrana životního prostředí
- 5) Reflexe konzumního života člověka

Ačkoli jsou tyto body základní pro enviromentalismus, existuje jejich různé tematizování a rozpracování v rámci tohoto proudu. V jistém smyslu zde spadá i okruh týkající se tematizování člověka a přírody z hlediska antropocentrické, biocentrické, či integrativní koncepce. V rámci enviromentalismu lze najít zastánce všech tří forem. Jejich společným jmenovatelem je však hledání nového a vyváženého vztahu člověka k přírodě, což odpovídá základním charakteristikám projektu Weltethos.

6.2.Člověk a společnost v chápání enviromentalismu

6.2.1. Člověk, jako součást celku

Enviromentalismus se vymezuje vůči jakékoliv ideologii, ve které je člověk jediným měřítkem věcí a jevů. A. Heywood ve své knize Politické ideologie píše, *Všechny velké ideologie obsahují antropocentrickou zaujatost a enviromentalisté poukazují na to, že pouze slibují různé způsoby využívání přírody pro pohodlí a prospěch člověka*⁶¹. Enviromentalismus je přesvědčen, že takový to přístup vede ke zhoubným následkům ve vztahu člověka a přírody.

Myšlenka „člověk jako pán přírody“ má svou hlubokou tradici, která v nejvlastnější formě sahá do novověku. Filozof Fritjof Capra zjišťuje, že stopy těchto myšlenek lze sledovat až po vědce a filozofy 17. století, přičemž jejími duchovními otci jsou dle

Capry René Descartes a Isaac Newton. Jak René Descartes, tak i Isaac Newton formulovali vědecké chápání přírody, ve kterém je příroda rozuměna jako stroj, jako mechanismus do kterého člověk může libovolně zasahovat.

V dnešním světě dle enviromentalismu stále platí paradigma, ve kterém je člověk „pánem přírody“. Začínají se však množit důsledky takového to pojetí. Jsou jimi na jedné straně různé katastrofy vyplývající z nepatřičného vztahu člověka k přírodě, na straně druhé velmi špatné prognózy této skutečnosti do budoucna.

Člověk z hlediska enviromentalismu není vydělen mimo přírodní prostředí, je jeho přirozenou součástí. Ekologie, ze které moderní enviromentalismus čerpá říká, že člověk, jakož i ostatní tvorové je v přirozené interakci s ekosystémem. Člověk pak tento ekosystém nesmí narušovat, spíše pak respektovat jeho procesy. Jedná se o již výše zmíněný systémový pohled.

Člověk v takto chápané přírodě již nemá stát mimo ní, ale naopak uvědomovat si skutečnost, že je její přirozenou součástí, a dílčím aspektem. Co je tedy základní perspektivou všech proudů Enviromentalismu? Je to prvořadě hledání vyváženého vztahu mezi člověkem a přírodou. V takto formulovaném hledání nemůže být člověk dle enviromentalismu bezhlavě preferován.

6.2.2. Antropologie enviromentalismu

Existují různé proudy enviromentalismu, které se liší v definici člověka ve vztahu k přírodě. Tak například někteří enviromentalisté říkají, že člověk by se měl řídit ekologickými zásadami proto, aby bylo zachováno životní prostředí a člověk tak mohl dále žít a mít své místo v ekosystému. Takovéto stanovisko je umírněné a bere ohled na člověka a jeho specifické místo v přírodě. V podstatě to znamená, „*jestliže si přírodu uchováme a budeme o ní pečovat, bude nadále udržovat lidský rod při životě. V praxi to znamená řídit růst populace, snížit využívání omezených a nenahraditelných zdrojů a snížit úroveň znečištění.*“⁶² Proti tomuto umírněnému proudu se vymezují radikální enviromentalisté, kteří říkají, že z reflexe ekologických zásad vyplývá, že lidé nejsou v ničem nadřazeni nad ostatní druhy. V důsledku to znamená, že všechny formy existence mají stejné právo na život, jako člověk. Je nutno brát v potaz, že se jedná v akcentování těchto dvou pozic o určité zjednodušení, protože enviromentalismus je

široká škála možných myšlenek, které se pohybují od umírněných forem, až po zcela radikální.

Bavit se o jednotné antropologii enviromentalismu se jeví jako nemožné. V některých jejich formách si enviromentalisté vypůjčují například jisté religiózní představy země jako matky Gai, která je živoucím, takřka „mytologickým“ celkem, v souladu s nímž má žít člověk. V jiných jejich formách se antropologie staví na protikladu technika a příroda, což pro některé enviromentalisty může mít důsledky v odmítnutí průmyslu a k vzniku představy „návratu do přírody“.

Existuje zde mnoho antropologických témat. Přesto však lze vidět určité společné rysy těchto témat, a to v tom, že dnešní vztah člověka k přírodě je nevyvážený. Člověk tak ztrácí jednu ze svých přirozených dimenzí, a to schopnost být v jednotě s přírodou a čerpat z její moudrosti. Člověk je totiž ve svém určení, z hlediska enviromentalismu, přirozenou součástí celku.

6.2.3. Člověk ve vztahu ke společenské realitě

Enviromentalismus nahlíží na veškeré aspekty lidství v prizmatu ekologické problematiky. Z tohoto hlediska je jak antropologické určení člověka, tak i jeho společenský rámec vždy poměřován a nárokován jeho vztahem k přírodě. Z hlediska enviromentalismu nemůže být tematizován ani člověk, ani společnost bez vztahu k ekosystému a celku živého. Tato skutečnost se jeví jako velmi problematická, když si uvědomíme, že určité aspekty lidství se nevztahují vždy a pouze k poměru člověk a příroda. V tomto smyslu se enviromentalismus přiči ideologickému určení, protože nepromýšlí od základu například politické otázky rovnosti šancí, spravedlnosti, či charakteristiku mezilidských vztahů. Jestli je takto promýšlí, tak vždy pod prizmatem širších ekologických souvislostí. Existuje celá škála průsečíků mezi politikou a enviromentalismem, které mají například podobu reformistického enviromentalismu, ekosocialismu, anarchoenviromentalismu, či reakčního enviromentalismu. Na základě těchto pozic se posléze tvoří konkrétní politika, která se stará o šíří problémů týkajících se člověka, který žije pod určitou správou na určitém území.

Přesto i zde můžeme nalézt určité obecné jmenovatele, které politické směry enviromentalismu pojí. Jsou jimi například témata konzumní společnosti jako

neudržitelné celospolečenské situace v rovině triády člověk-společnost- příroda, či témata únosnosti.

Tyto okruhy rozpracovává i Künigův projekt Weltethos. V podstatě se týkají myšlenkové oblasti člověka v hodnotném prostředí, odpovědnosti za budoucí generace a globální odpovědnosti. Hans Künig ve svém prohlášení ke světovému étosu píše, „Bezostyšné vykořisťování přírodních životních zdrojů, bezohledné ničení biosféry a militarizace kosmu jsou zločinné. Jako lidé máme- s ohledem na budoucí generace- zvláštní odpovědnost za planetu zemi a kosmos, za vzduch, vodu a půdu. Všichni jsme v tomto vesmíru navzájem propojeni a závislí jedni na druhých Každý z nás je závislý na blahu celku. Platí tudíž, že nelze totiž propagovat vládu člověka nad přírodou a vesmírem, nýbrž je s nimi třeba pěstovat společenství.“⁶³

6.2.4. Člověk a jeho základní hodnoty

Je možno říci, že současný člověk je definován z hlediska enviromentalismu v negativním smyslu. Je to člověk, který propadá konzumnímu způsobu života, je to člověk, který bezostyšně čerpá z přírody a nic ji nevrací, je to člověk, který může způsobit zkázu všeho živého na zemi. Enviromentalismus chápe hodnotného člověka ne z hlediska svobody, či úcty k tradici, ale z hlediska jeho vztahu k celku přírody. Hodnotný člověk je dle enviromentalismu člověk, který žije s respektem vůči přírodě, člověk, který je si vědom, že současná společenská situace nenapomáhá vyváženému vztahu člověka k přírodě a snaží se tuto skutečnost řešit.

V tomto smyslu se také jeví Künigovo „humanum“ v souladu s enviromentalistickými představami, protože „humanum“ je člověkem odpovědným nejen za sebe, své okolí, ale celek živého.

7.1 Příroda v chápání socialismu

7.1.1. Člověk, společnost a příroda

Dle socialistického programu je člověk ze své přirozenosti závislý na spolupráci s ostatními lidmi. Společnost se tak nejeví jako atomizovaný soubor jedinců, ale jako určitý organický celek. Socialismus říká, že člověk je již svým narozením situován do určité společenské reality a vychováván k tomu, aby v ní dokázal žít.

Z předchozích řádků si lze vytyčit dva základní body, které se na teoretické rovině dotýkají vztahu člověka a životního prostředí. Prvním bodem je smysl a důležitost kooperace při řešení jakýchkoliv problémů. Stanovisko socialismu je, že „*u spolupracujících jedinců se spíše vyvinou pouta přátelství, sympatie, starostlivosti a náklonnosti. Navíc lze využít energii pospolitosti, a nejen jednotlivců*“.⁶⁴ Tato energie pospolitosti a spolupráce jsou využívány při řešení společenských problémů. Takovýto problém se stává rovněž životní prostředí.

Druhým bodem je výchova. Socialismus klade veliké nároky na výchovu, neboť nesouhlasí s jakýmkoli apriorním stanoviskem, které určuje jaký je člověk ze své přirozenosti. Člověk se z hlediska socialismu zapojuje do společenské reality a jejich problémů skrze výchovu. Na této bázi socialismus rovněž rozvíjí vztah člověka k přírodě.

Socialismus se bezprostředně dotýká majetkového uspořádání, kdy zdůrazňuje smysl společenského vlastnění. Z této premisy vyplývá velmi závažný důsledek pro vztah člověka k přírodě. Týká se toho, že „*jestliže je majetek ve společném vlastnictví všech, bude využíván v zájmu všech, to znamená v dlouhodobém zájmu lidstva*“⁶⁵. Majetkem je přirozeně rozuměno i životní prostředí. Socialismus se tak v jistém smyslu může reflektovat jako přirozeně ekologický, což je velmi problematické vzhledem k historickým souvislostem.⁶⁶

7.1.2 Člověk ve vztahu k přírodě a etika odpovědnosti

Příroda nemá pro socialismus smysl sama v sobě, ale vždy ve vztahu k člověku a společnosti. Stává-li se životní prostředí problémem pro člověka, či společnost, je nutno stanovit cesty pro řešení tohoto problému. Je nutno si uvědomit, že socialismus se generoval v době 19. století jako reakce na neutěšené problémy průmyslového dělnictva. Socialismus je tudíž programovou reflexí člověka v těžké situaci, nikoli přírodního prostředí v krizi.

Socialismus vztahuje etiku odpovědnosti v první řadě na člověka a jeho naplnění v sociálních vazbách. Je však třeba říci, že socialismus se, jakož i jiné politické programy vyvíjí a reaguje na aktuální problémy. V dnešní době se tak musí zcela nově stavět k životnímu prostředí, které se stává stále více problematické.

Jaký je vztah mezi těmito myšlenkami a Künigovým projektem Weltethos?

V určitém smyslu lze říci, že Hans Künig je ovlivněn socialistickým myšlenkovým rozvrhem. Je to zvláště v jeho nárokování vzájemné sociální popletenosti lidí, solidarity, sociálního citění. Zatímco však socialismu již tyto výpovědi nepřekračuje, Hans Künig to činí, a to ve vizi planetární odpovědnosti a soucitu se vším živým. Takto získávají jeho myšlenky rozměr přímo náboženský. Projekt Weltethos zcela nově nárokuje člověka, když jej činí odpovědného nejen za sebe sama, ale i za ostatní lidi a přírodu. Hans Künig píše „*Jsme navzájem na sobě závislí. Každý z nás si přeje dobro celku. Ctíme tudíž společenství živých bytostí, lidí, zvířat a rostlin a pečujeme o zachování země, vzduchu, vody a půdy.*”⁶⁷

7.1.3. Socialismus a integrativní teorie

Jak bylo výše zmíněno socialismus nečinil krok směrem k integrativní teorii. Socialismus se jeví jako antropocentrický. Küniguv Weltethos je formulován jako integrativní teorie, která začleňuje jak člověka, tak i přírodu pod jediný celek a to celek všeho živého a neživého. V tomto Künigově přesahu směrem k celku lze vidět jeho náboženské myšlení.

7.2. Člověk a společnost v chápání Socialismu

7.2.1. Člověk jako společenský tvor

Z hlediska socialismu je člověk přirozeně vázáný na společnost. Socialismem chápaný člověk je bytostí, která se začleňuje do širšího společenského celku, protože je sama o sobě nedostatečná. V rámci společnosti se pak podílí na tvorbě a udržování společenských hodnot, na dosahování společenských i autonomních cílů. Autonomní a společenské cíle se však v socialismu do značné míry prolínají.

Zatímco liberální pojetí člověka zdůrazňuje jeho autonomnost vůči společnosti a demonstruje nezávislost na ní, v socialismu je člověk bytostí přirozeně společenskou. Socialistická idea pospolitosti má jisté analogie v konservatismu a enviromentalismu. Konservativně chápaný člověk je přirozeně součástí skupiny lidí, ke které má vztah na základě rodinných, přátelských, či pracovních pout, a která tvoří rámec jeho života. Zatímco je však socialistická idea pospolitosti univerzalistická, konservativní je značně konkrétnější, vázaná na určité místo a určité lidi. Rovněž enviromentalismus docenjuje význam pospolitosti, a to ekologicky se chovajících lidí. Taková to skupina lidí ve svém celku snázejí artikuluje a řeší problémy, které se týkají disproporce vztahu člověk a příroda.

V socialistickém chápání mají společenské cíle stejnou váhu jako cíle autonomního člověka. V tom je socialismus v ostrém protikladu vůči liberálnímu pojetí, které společenské cíle chápe jako v jistém smyslu nepřirozené, potlačující individualitu a osobní preference jednotlivce. To již neplatí pro konservatismus a enviromentalismus, jelikož tyto proudy reflektují společenské cíle jako potřebné a kladou na ně značný důraz.

Projekt Weltethos staví před člověka cíle, které lze označit jako celospolečenské. Tyto cíle souvisí s problémy dnešní doby, které je nutno konceptualizovat a následně řešit. Člověk dnes musí reflektovat různé roviny krize, ať už Küng myslí krizi ekologickou /devastace životního prostředí/, krizí politickou / války, politické konflikty/, krizí společenskou / např. konflikty na úrovni kultur/. Tyto krize vyjadřují nutnost širší společenské reflexe. Skrze tu pak Küng dochází k vědomí základních pravidel, jejichž dodržování by mohlo napomoci řešení těchto celospolečenských problémů. Hans Küng

si uvědomuje, že tyto základní pravidla nejsou ve svém smyslu vynutitelná. Projekt světového étosu je apelem k nové duchovní orientaci. Je výzvou, která směřuje ke konkrétnímu člověku z jedné strany, ze strany druhé až k aktérům mezinárodní politiky, ekonomiky.

Projekt světového étosu zcela jistě doceňuje společenské cíle, ale cestu realizace vidí v apelu na novou duchovní orientaci, nikoli v realizaci na úrovni politiky toho, či onoho státu.

7.2.2 Antropologie socialismu

Socialismus se vymezuje vůči apriori negativnímu určení člověka. Socialismus je mimo dialektiku, která označuje člověka za přirozeně sobeckého, člověka, který v přirozeném stavu sleduje pouze své zájmy. Z hlediska socialismu je člověk definován společností, nikoli svou přirozeností. Je-li společnost špatně nastavená, je takto špatně nastaven i člověk. Člověk není z hlediska socialismu ve své přirozenosti ani dobrý, ani špatný. Je to vždy člověk, který existuje v síti společenských vazeb a vztahů. Do těchto vztahů je pak přirozeně vychováván. Socialismus byl pak ve své realizaci často spojován s intenzivním hledáním nároků na správnou výchovu do socialistické společnosti

Projekt Weltethos definuje člověka jako ambivalentní veličinu, která má sklony k dobrému i špatnému. Člověk je však součástí duchovních tradic, prostřednictvím, kterých se definuje, a které mu dávají základní společenské orientace. Küng klade důraz na reflexi jádra těchto tradic, které člověku napomohou lépe řešit problémy, kterým je v současné době vystaven. Sám Küng pak klade nároky na výchovu k tomuto duchovnímu jádru.

7.2.3. Člověk jako „humanum“

Socialismus definuje člověka jako společenského tvora, který nalézá svůj smysl ve společnosti. Společnost, její představy a vize mají přinejmenším stejnou váhu jako konkrétní člověk, jeho představy a vize. V socialistickém chápání se zájmy a potřeby jednotlivce a společnosti dokonce překrývají. Socialistické „humanum“ se tudíž rozumí na podkladě vztahu člověk a společnost. Jak již bylo řečeno člověk není dle socialismu

od přirozenosti ani dobrý, ani špatný. Takovéto výroky jsou platné jen pro společenskou strukturu a její vliv na člověka. Úkolem socialismu je pak najít správně fungující společnost, do jejíchž hodnot a základních orientačních rámců bude člověk začleňován skrze výchovu.

5. Závěr

Úkolem této práce bylo tázat se po komunikaci mezi projektem světového étosu a politických programů. Tato otázka v sobě od počátku nesla jistý předpoklad, a to ten, že projekt světového étosu není pouhou proklamací, ale určitým myšlenkovým rozvrhem, který usiluje o své praktické společenské uskutečnění. Tomu také odpovídaly úvodní otázky, „co znamená vstup projektu Weltethos na pole politické sféry?“, dále pak „vstoupí-li li projekt Weltethos na tuto půdu, kde se bude cítit doma, a kde nikoli?“

V oblasti politiky se lze setkat s řadou myšlenek a idejí, skrze které byla a je politika neustále formulována, a které na ní kladou specifické nároky. Oblast politiky tak nelze chápat jako neutrální prostředí, ale spíše jako prostředí, ve kterém se střetávají a navzájem prolínají různé politické proudy. Mezi tyto politické proudy patří rovněž konservatismus, liberalismus, enviromentalismus a socialismus. Každý svým způsobem nárokuje člověka, definuje jej, vidí jeho specifický smysl, a to ať už v rovině osobní či společenské. Vstup projektu Weltethos na pole politiky znamená postavit jej k těmto politickým proudům a programům, které mají dlouhou tradici.

Hans Küng formuluje svůj projekt Weltethos jako platformu vycházející z reflexe základních etických hodnot, které mají ať už vědomě, či nevědomě základní úlohu pro sebe-pojetí člověka i sebe-definování společnosti. Hans Küng tyto základní hodnoty nalézá v bohatých náboženských tradicích a nově formuluje jejich zásadní důležitost pro dnešní svět. Akcentuje-li Hans Küng tyto etické axiomy, tak z toho důvodu, aby přes ně byly poměřeny veškeré oblasti lidského života.

Smyslem této práce bylo poskytnout základní rozvrh možností komunikace mezi projektem světového étosu a politickými programy konservatismu, liberalismu, enviromentalismu a socialismu. Po představení základních hodnot a myšlenek projektu Weltethos byly stanoveny komunikační rámce, skrze které byl poměřen projekt Weltethos a výše zmíněné politické programy. Tyto komunikační rámce jsem našel v tématech přírody, člověka a společnosti.

Nyní je zapotřebí stručně shrnout, co vyplynulo z komunikace Küngova projektu a politických programů.

Za prvé je to skutečnost, že projekt světového étosu nestojí mimo myšlenkové rozvrhy politických programů konservatismu, liberalismu, enviromentalismu a socialismu. Projekt světového étosu rozpracovává témata, o kterých vypovídají rovněž výše zmíněné politické programy. Jsou to témata společenské solidarity, svobody jednotlivce, základních lidských dober a hodnot, přírody a její hodnoty. Jak již bylo řečeno, tyto témata v našem západním světě paradigmaticky rozvinulo křesťanství. V tomto smyslu může komunikace mezi projektem Weltethos a politickými programy probíhat, rozvíjet se a formulovat svá stanoviska.

Za druhé je to skutečnost, že projekt světového étosu není specifickým výrazem žádného konkrétního politického programu. Projekt světového étosu a jeho specifické nároky na přírodu, člověka a společnost nelze označit jako ryze konservativní, liberální, enviromentální, či socialistické. Projekt Weltethos jako specifický myšlenkový a hodnotový systém, je v určitých tématech někdy více a někdy méně odpovídající danému politickému programu. Tak například Küngova koncepce člověka v hodnotném prostředí je velmi blízká konservativní koncepci člověka jako správce. Zároveň se však od této koncepce liší ve skutečnosti, že Küngova vize doceňuje přírodu v univerzálním smyslu, což konservatismus nedělá. Z jiné perspektivy lze označit Küngův projekt jako vizi, která určuje člověku sociální a společenský rozměr, a zároveň takovýto rozměr určuje problémům, které člověk vytváří a měl by řešit. V této oblasti je Küngův projekt blízko socialismu. Socialismu se však vzdaluje Küngův důraz na osobní svobodu a odpovědnost člověka.

Otázky po vztahu projektu Weltethos k politické oblasti jsou velmi podnětné a aktuální. Jejich tematizace potřebná. Tato oblast se ukazuje jako stále neprobádaná a hodna dalších rozpracování.

Poznámkový aparát

- 1) O tomto více: Küng, Hans, Kuschel Karl-Josef. *Prohlášení ke světovému étosu*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1997, s. 57-79.
- 2) Nadace rozvíjející odkaz Küngova projektu Weltethos vznikla rovněž u nás pod názvem Světový étos centrum Prokopius
- 3) Küngova erudice sahá do řady tematických oblastí, kde nachází autory, společně s ním rozvíjející zvolená témata. V oblasti projektu Weltethos jsou to v první řadě Karl-Josef Kuschel, Hans Häring, Stephan Schlenz, Walter Lange.
- 4) Hans Küng v rámci svých knih věnovaných projektu Weltethos velmi často cituje politologa Michaela Walzera a jeho diferencí „husté“ a „řidké morálky“, tu pak dále rozvíjí, v tomto smyslu se dostává na pole politologických úvah týkající univerzálnosti, partikulárnosti společenských dober.
- 5) Hlásá-li H. Küng angažovanost náboženství, vychází z teologické perspektivy, která odráží možnost pozitivního přínosu náboženství do života člověka a společnosti
- 6) Příkladem mohou být například koncepce Raimona Panikara, Matthewa Foxe, které reflektují křesťanské kořeny a hledají „společné“ v dialogu.
- 7) Küng, Hans. *Světový étos projekt*. 1. vyd. Zlín: Archa, 1992, s. 5.
- 8) Floss, Karel „Hans Küng a filosofie“ In: *Hans Küng teolog na hraně*. Praha: Dingir 2008, s. 96.
- 9) Hans Küng klade důraz nejen na vědomí, ale hlavně uvědomění „etického“ a sebeidentifikaci s tímto „etickým“, rovněž chápe „etické“ jako výzvu k jednání.
- 10) Jak liberalismus, tak i socialismus jsou politicko- sociálními systémy, které mají původ v osvícenské emancipaci rozumu a v hledání nových nároků na člověka. V tomto smyslu konkurovaly od svého vzniku křesťanství a obsahově se vůči němu vymezovaly.
- 11) Küng Hans, Ess Josef van. *Křesťanství a islám*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1998, s. 185.
- 12) Küng, Hans. *Světový étos pro politiku a hospodářství*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1999. s.15.
- 13) Küng, Hans. *Světový étos projekt*. 1. vyd. Zlín: Archa, 1992, s. 13.
- 14) Küng, Hans. *Světový étos projekt*. 1. vyd. Zlín: Archa, 1992, s. 73.
- 15) Tamtéž
- 16) Küng, H. *Křesťanství a hinduismus*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1997, s. 14.
- 17) Küng, H. *Křesťanství a hinduismus*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1997, s. 15.
- 18) Hošek, Pavel, Štampach Odilo Ivan, Floss Karel. Hans Küng, *teolog na hraně*. 1. vyd. Praha: Dingir, str. 65-93
- 19) Hošek, Pavel, Štampach Odilo Ivan, Floss Karel. Hans Küng, *teolog na hraně*. 1. vyd. Praha: Dingir, str. 68.

- 20) Kūng, Hans. *Světový étos pro politiku a hospodářství*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1999. s. 126.
- 21) Kantův kategorický imperativ lze chápat jako sekularizovanou formou „zlatého pravidla“.
- 22) Kūng, Hans. *Světový étos projekt*. 1 vyd. Zlín: Archa, 1992, s. 62.
- 23) Kūng, Hans. *Světový étos projekt*. 1 vyd. Zlín: Archa, 1992, s. 62-63.
- 24) Kūng, Hans. *Světový étos pro politiku a hospodářství*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1999. s. 292.
- 25) Tamtéž
- 26) Kūng, Hans. *Světový étos projekt*. 1 vyd. Zlín: Archa, 1992, s. 12.
- 27) Kūng, Hans. *Světový étos projekt*. 1 vyd. Zlín: Archa, 1992, s. 15.
- 28) Kūng, Hans. *Světový étos projekt*. 1 vyd. Zlín: Archa, 1992, s. 38.
- 29) Kūngova idea „člověk v hodnotném prostředí“ může v jistých svých formulacích navozovat dojem, že smysl ochrany přírody je pouze a jen ve vztahu k zachování člověka. Kūng naopak doceňuje přírodu a tematizuje ji do jisté míry nezávisle na člověku.
- 30) Kūng, Hans. *Světový étos pro politiku a hospodářství*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1999. s. 291.
- 31) Tamtéž
- 32) Kūng, Hans. *Světový étos pro politiku a hospodářství*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1999. s. 76.
- 33) Kūng, Hans. *Světový étos pro politiku a hospodářství*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1999. s. 16.
- 34) Kūng, Hans, Kuschel Karl-Josef. *Prohlášení ke světovému étosu* 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1997. s.19.
- 35) Tamtéž
- 36) Kūng, Hans. *Světový étos projekt*. 1 vyd. Zlín: Archa, 1992, s. 36.
- 37) Kūng, Hans. *Světový étos projekt*. 1 vyd. Zlín: Archa, 1992, s. 39.
- 38) Kūng, Hans. *Světový étos projekt*. 1 vyd. Zlín: Archa, 1992, s. 38.
- 39) Kūng, Hans. *Světový étos pro politiku a hospodářství*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1999. s. 129.
- 40) výše s.15.
- 41) Kūng, Hans. *Světový étos pro politiku a hospodářství*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1999. s. 128.
- 42) Kūng, Hans. *Světový étos projekt*. 1 vyd. Zlín: Archa, 1992, s. 61.
- 43) Scruton, Roger, *Ochrana přírody jako konservativní téma*./online/, 2009
 <<http://www.obcinst.cz/cs/OCHRANA-PRIRODY-JAKO-KONZERVATIVNI-TEMA->

c1420/>

- 44) Heywood, Andrew. *Politické ideologie*. 1. vyd. Plzeň: Eurolex Bohemia, 2008. s.62.
- 45) Heywood, Andrew. *Politické ideologie*. 1. vyd. Plzeň: Eurolex Bohemia, 2008. s.60.
- 46) Heywood, Andrew. *Politické ideologie*. 1. vyd. Plzeň: Eurolex Bohemia, 2008. s.61.
- 47) Scruton, Roger, *Ochrana přírody jako konservativní téma./online/, 2009*
<<http://www.obcinst.cz/cs/OCHRANA-PRIRODY-JAKO-KONZERVATIVNI-TEMA-c1420/>>
- 48) O tom více: Küng, Hans. *Světový étos projekt*. 1 vyd. Zlín: Archa, 1992, s. 68.
- 49) Heywood, Andrew. *Politické ideologie*. 1. vyd. Plzeň: Eurolex Bohemia, 2008. s.22.
- 50) Tamtéž
- 51) Küng, Hans. *Světový étos projekt*. 1 vyd. Zlín: Archa, 1992, s. 39.
- 52) Heywood, Andrew. *Politické ideologie*. 1. vyd. Plzeň: Eurolex Bohemia, 2008. s.26.
- 53) Heywood, Andrew. *Politické ideologie*. 1. vyd. Plzeň: Eurolex Bohemia, 2008. s.38.
- 54) Heywood, Andrew. *Politické ideologie*. 1. vyd. Plzeň: Eurolex Bohemia, 2008. s.29.
- 55) Heywood, Andrew. *Politické ideologie*. 1. vyd. Plzeň: Eurolex Bohemia, 2008. s.231.
- 56) Tamtéž
- 57) Tamtéž
- 58) Tamtéž
- 59) Enviromentalismus je jednotné označení pro řadu myšlenkových proudů , které bezprostředně tematizují a akcentují nevyvážený vztah člověka k přírodě, a to z důvodu, aby tento vztah byl přeformulován a následně přeměněn. S ohledem na politiku zde můžeme přiřadit mimo jiné ekosocialismus, reformní enviromentalismus, reakční enviromentalismus, anarchoenviromentalismus.
- 60) Küng, Hans. *Světový étos projekt*. 1 vyd. Zlín: Archa, 1992, s. 30.
- 61) Heywood, Andrew. *Politické ideologie*. 1. vyd. Plzeň: Eurolex Bohemia, 2008. s.231.
- 62) Heywood, Andrew. *Politické ideologie*. 1. vyd. Plzeň: Eurolex Bohemia, 2008. s.233.
- 63) Küng, Hans, Kuschel Karl-Josef. *Prohlášení ke světovému étosu* 1. vyd.
Brno:Centrum pro studium demokracie a kultury, 1997. s.20.
- 64) Heywood, Andrew. *Politické ideologie*. 1. vyd. Plzeň: Eurolex Bohemia, 2008. s.97.
- 65) Heywood, Andrew. *Politické ideologie*. 1. vyd. Plzeň: Eurolex Bohemia, 2008. s.242.
- 66) Socialismus byl ve 20-tém století vlivnou politickou ideologií. V rámci prosazování v reálné politice však nectil vždy ekologické zásady, platí to především o radikální formě socialismu, kterou je komunismus, a to zvláště v oblasti industrializace td.
- 67) Küng, Hans, Kuschel Karl-Josef. *Prohlášení ke světovému étosu* 1. vyd.
Brno:Centrum pro studium demokracie a kultury, 1997. s.11.

Literatura

- Hošek, Pavel, Štampach Odilo Ivan, Floss Karel. *Hans Küng, teolog na hraně*. 1. vyd. Praha: Dingir, 2008. ISBN 978-80-86779-07-2.
- Hošek, Pavel. *Na cestě k dialogu. Křesťanská víra v pluralitě náboženství*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 2005. 204 s. ISBN 80-7255-126-4.
- Heywood, Andrew. *Politické ideologie*. 1. vyd. Plzeň: Eurolex Bohemia, 2008. 368 s. ISBN: 978-80-7380-137-3.
- Křížkovský, Ladislav, Adamová Karolína. *Politologie*. 1. vyd. Praha: Kodex Bohemia, 1997. 381 s. ISBN:80-85963-22-1.
- Kuschel, Karl- Josef. *Teologie 20 st./ antologie*. 2. vyd. Praha: Vyšehrad, 2007. 464 s. ISBN: 978-80-7021-887-7
- Küng, Hans. *Světový étos pro politiku a hospodářství*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1999. 400 s. ISBN 80-7021-327-2.
- Küng, Hans. *Být křesťanem*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2000. 296 s. ISBN 80-85959-76-3.
- Küng, Hans, Kuschel Karl-Josef. *Prohlášení ke světovému étosu* 1. vyd. Brno:Centrum pro studium demokracie a kultury, 1997. 90 s. ISBN: 80-85959-31-3.
- Küng, Hans. *Po stopách světových náboženství*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006. 179 s. ISBN: 80-7325-059-4.
- Küng, Hans. *Malé dějiny katolické církve*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2005. 152 s. ISBN: 80-7021-770-7.
- Lane, Tane. *Dějiny Křesťanského myšlení*. 1 vyd. Praha: Návrat domů, 1996. 286 s. ISBN: 80-5-85495-47-X.
- Scruton, Roger. *Smysl Konservatismu*. 1 vyd. Praha: Torst, 1993. 293 s. ISBN: 80-85639-10-6.
- Štampach, Ivan. *Přehled religionistiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. 240 s. ISBN: 978-80-7367-384-0.
- Gauchet, Marcel. *Odkouzlení světa*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004. 260 s. ISBN: 80-7325-037-3.